

Revista juridică studențească

NR. 1/2016-2020

Revista juridică studențească

NR. 1/ 2016-2020

REVISTA STUDENȚILOR ȘI A STUDENȚILOR-MASTERANZI AI
UNIVERSITĂȚII CREȘTINE „DIMITRIE CANTEMIR” BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT DIN CLUJ-NAPOCA

Cuprins

Nadina-Liana Pop, <i>Acțiunea în tăgada paternității promovată de copilul minor</i>	5
Codruța-Anca Andrei, <i>Buletinul procedurilor de insolvență și digitalizarea sistemului judiciar</i>	11
Denisa Cîrstean, <i>Subiect activ: Bolnavul psihic</i>	21
Carmen Ilea, <i>Aspecte de diferențiere în privința infracțiunilor de fals - de la teorie la practică judiciară</i>	27
Liviu-Vasile Șerban, <i>Unele aspecte privind infracțiunile de corupție</i>	34
Cosmin-Traian Patraș, <i>Despre comunicare și alte aspecte privind relația medic-pacient</i>	43
Sebastian Seica, <i>„Republicanismul” lui Machiavelli și influența lui</i>	47

Redactor-șef: Beatrice Știr

Redactor-șef adjunct: Diandra Tănase

Redactori: Mădălina Avram, Alexandra Koseghi, Carmen Ilea, Ionuț Pinca

Secretar de redacție: Cosmin Patraș

Redacția și administrația

Str. Burebista, nr.2, Cluj-Napoca, tel.: 0264 432 211

Email: drept@dimitriecantemir.ro

ISSN 2068-763X

Parteneri:

Asociația Justitia Nihil Expetit Præmii

Universul Juridic

Editura Pro Universitaria

București, 2021

Acțiunea în tăgada paternității promovată de copilul minor

NADINA-LIANA POP

Student, anul II

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București

Facultatea de Drept din Cluj-Napoca

Acțiunea în tăgada paternității promovată de copilul minor este o situație practică mai puțin întâlnită, ce implică anumite particularități. Conform art. 433 C. civ., acțiunea în tăgada paternității este imprescriptibilă în timpul vieții copilului, atunci când titularul dreptului la acțiune este copilul, deci acțiunea în tăgada paternității poate fi introdusă oricând de către copil.

Mai mult, potrivit art. 433 alin.(1) C. civ. acțiunea în tăgada paternității se pornește de copil, în timpul minorității sale, prin reprezentantul său legal.

Articolul 412 C. civ. definește timpul legal de concepție ca fiind intervalul de timp cuprins între a trei suta și a o sută optzecea zi dinaintea nașterii copilului, calculându-se zi cu zi. Prezumția legală de paternitate prevăzută de articolul 414 C. civ. este stabilită în favoarea soțului mamei, în cazul copilului născut în timpul căsătoriei și este o prezumție relativă, ce poate fi tăgăduită potrivit articolului 429 C. civ.

Referitor la prezumția legală de paternitate prevăzută de art. 414 C. civ., prezumția legală de paternitate, potrivit căreia copilul născut în timpul căsătoriei are ca tată pe soțul mamei, privește pe copilul din căsătorie, care să fi fost conceput și născut în timpul căsătoriei, paternitatea rezultând din faptul concepției și nu din acela al nașterii. Cu toate acestea, chiar și în situația copilului doar născut, nu și conceput în timpul căsătoriei, atât timp cât Codul Civil nu face această distincție, se va aplica prezumția stabilită de art. 414 C. civ., întrucât se apreciază că primează dreptul

copilului să își cunoască și să i se stabilească cu certitudine filiația.

În continuare, în analiza de față am ales situația introducerii acțiunii prin intermediul mamei.

Legat de acest ultimul aspect, într-o cauză aflată pe rolul Judecătorei Cluj-Napoca, prezumtivul tată ce avea calitatea de pârât a invocat în fața instanței de judecată faptul că minorul nu poate să pornească o acțiune în tăgada paternității decât în situația în care o astfel de acțiune nu a fost promovată întâi de către mamă, în nume propriu în termenul legal de 3 ani de la nașterea copilului. Desigur, un astfel de argument nu poate fi primit întrucât legiuitorul nu face o asemenea distincție.

În situația particulară luată în discuție, respectiv în cadrul acțiunii în tăgada paternității promovată de copilul minor prin reprezentant legal mama, un alt aspect problematic ce a fost invocat de tatăl pârât într-una din spețele studiate este minoritatea copilului, acesta argumentând că o astfel de acțiune pornită de minor nu putea fi introdusă decât dacă exista în prealabil un acord între mamă și pârât, în consideraarea exercitării în comun a autorității părintești.

În acest sens, art. 429 alin.(4) C. civ. prevede că: „*mama sau copilul introduce acțiunea în tăgada paternității împotriva soțului mamei*”, astfel că, acest text de lege are caracter de normă specială față de regula generală în materia principiului ocrotirii/autorității părintești și, prin urmare permite reprezentarea de către un singur părinte.

Ca atare, în ceea ce privește promovarea acțiunii în tăgada paternității, în care tatăl pârât are interese contrare față de minor, capacitatea de exercițiu a copilului reclamant în promovarea acțiunii este complinită prin reprezentarea dată de mama sa.

În plus, cele statuate în Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența CEDO vin să ocrotească în mod suplimentar față de legislația națională, interesul superior al copilului, dreptul acestuia de a afla adevărul cu privire la filiația sa, dincolo de orice îndoială și mai presus de o prezumție legală, de o ficțiune juridică.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis în sens afirmativ în *cazul Kroon și alții împotriva Olandei*. În acest sens, prin *Hotărârea din 27 octombrie 1994*, s-a statuat că „respectul față de viața de familie cere ca realitatea biologică și socială să prevaleze asupra unei prezumții legale care lovește frontal atât faptele stabilite, cât și dorințele persoanelor în cauză, fără a aduce beneficii reale cuiva”.

Curtea a considerat că recunoașterea, în favoarea copilului, a dreptului la acțiune în contestarea paternității prezumate, ca expresie a dreptului constituțional al oricărei persoane de a dispune de ea însăși, nu este de natură să încalce drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri și, ca atare, nu a reținut nicio justificare pentru încălcarea dispoziției constituționale. Totodată, art. 45 alin. (1) din Constituția României, revizuită, recunoaște copiilor și tinerilor un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor, ceea ce nu poate avea decât semnificația instituirii în sarcina statului a obligației de a le asigura mijloace juridice mai numeroase și mai eficiente decât cele aflate la dispoziția persoanelor fizice mature, în vederea realizării finalității urmărite.

¹ Kroon și alții contra Olandei, *Hotărârea din 27 octombrie 1994*, disponibilă la: <https://jurisprudentacedo.com/KROON-c-OLANDEI-Imposibilitate-legala-pentru-o-femeie-casatorita-de-a-contesta-paternitatea-sotului-asupra-copilului-ei-si-care-sa-permita-astfel-o-recunoastere-de-catre-tatal-biologic.html>, consultat în 21.05.2020, 20.08.2020.

Așadar, este binecunoscută superioritatea Convenției Europene față de normele de drept intern, forța juridică supralegislativă a acesteia rezultând din textul constituțional, art. 20 alin. (2) Constituția României, revizuită. Datorită consacării principiului subsidiarității și protecției internaționale a drepturilor omului, în raport cu dreptul intern, în caz de conflict, reglementările internaționale vor prevala și le vor înlătura pe cele interne, numai în ipoteza în care sunt mai favorabile. Pe data intrării în vigoare a Convenției, dispozițiile contrare din legile anterioare, sunt abrogate implicit, iar constatarea acestei abrogări o poate face orice autoritate publică ce interpretează și aplică legea. În raport cu legile interne posteroare intrării în vigoare a Convenției, intervine sancțiunea prevăzută de art. 20 alin. (2) din Constituția României, și anume inaplicabilitatea legii interne contrare, aspecte ce pot fi constatate, de asemenea, de orice autoritate publică ce interpretează și aplică legea, și de către judecătorul național.

Un alt aspect problematic este opoziția tatălui prezumtiv față de acțiunea pornită de copil prin mama sa și solicitarea acestuia, ca reprezentant legal al copilului, de renunțare la acțiune. Cu privire la această chestiune, așa cum s-a precizat anterior, se apreciază că dreptul și interesul superior al copilului în stabilirea paternității sale primează și, cu atât mai mult în situația în care tatăl prezumtiv are interese contrare cu ale minorului, nu poate fi admisă cererea acestuia de renunțare la acțiune.

În astfel de situații, practica juridică internă (prin decizii pronunțate încă de acum 30 de ani), precum și practica CEDO au reținut că o soluție de admitere a solicitării tatălui prezumtiv sau a mamei de renunțare la acțiune în numele reclamantului minor nu păstrează un echilibru just între interesele societății și cele ale minorului. CEDO a apreciat că o astfel de acțiune are în vedere principiul interesului superior al minorului, și anume dreptul acestuia de a avea un proces efectiv și posibilitatea certă de a aduce în fața instanțelor probele, permise de legea civilă, pentru a-

și cunoaște filiația reală. Drept urmare, sistemul juridic intern este necesar să asigure garantarea în mod corespunzător a respectării dreptului la viață privată, inclusiv din perspectiva minorului, așa cum este acesta reglementat prin art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului².

Așadar, instanța a concluzionat că acțiunea în stabilirea paternității formulată *de către mamă în numele copilului acesteia*, odată formulată nu mai poate fi retrasă, prin renunțarea la cererea de chemare în judecată, principiul disponibilității, în acest caz, suferind o îngrădire justificată de împrejurarea că acțiunea aparține copilului, iar, pe de altă parte, dacă introducerea acțiunii este neîndoios un act în interesul copilului, renunțarea la aceasta – indiferent de motivele ce o determină – poate dăuna copilului.

Raportat la aspectele menționate anterior, se desprinde concluzia că această acțiune are un caracter strict personal, astfel încât singurul ei titular este copilul, nicio altă persoană neavând calitatea de a porni acțiunea, în numele ei propriu. Până la împlinirea vârstei de 14 ani, copilul fiind lipsit de capacitate de exercițiu, acțiunea se pornește în numele său de către mamă, chiar dacă este minoră.

În stabilirea paternității, Codul de procedură civilă prevede că aceasta se poate face prin orice mijloc de probă, de unde se deduce că se permite interogatoriul părților, declarații de martori, înscrisuri, dar valoarea probatorie cea mai mare o are proba cu expertiza ADN medico-legală. În funcție de particularitățile cauzei, acțiunea în tăgada paternității poate fi inițiată împotriva mai multor pârâți și, de asemenea, legea permite inclusiv testarea capacității de procreare.

² Decizia nr. 1077/4.05.1989 a Tribunalului Suprem, publicată în Revista Dreptul nr. 4/1990 p. 71, Decizia nr. 74/17.01.1990 a Tribunalului Suprem, publicată în Revista Dreptul nr. 9-12/1990, Decizia nr. 1624/R/2001 a Curții de Apel Brașov, disponibile la: <http://hotararicedo.ro/index.php/news/2012/05/cauza-amm-c-romaniei-justul-echilibru-dintre-interesul-minorului-de-a-i-fi-stabilita-paternitatea-si-interesul-prezumptivului-tata-de-a-nu-fi-supus-testelor-adn>, consultat la 09.10.2020.

Astfel, există Normele Procedurale publicate în 25 mai 2000 privind efectuarea expertizelor, a constatărilor și a altor lucrări medico-legale, care prevăd la articolul 31(1) că: expertiza medico-legală a filiației, în vederea cercetării paternității, se efectuează la cererea instanțelor judecătorești sau la cererea persoanelor interesate, în cadrul institutelor de medicina legală, conform competenței teritoriale și normelor metodologice stabilite de Consiliul superior de medicină legală, de către o comisie alcătuită dintr-un medic legist, care este președintele comisiei și 2 medici sau biologi specialiști în serologie medico-legală.(2) Expertiza filiației parcurge mai multe etape succesive, și anume: serologică, HLA, ADN.(3) Pe parcursul cercetării paternității se pot efectua, succesiv sau concomitent cu etapele prevăzute la alin.(2), expertize privind perioada de concepție, evaluarea capacității de procreare, precum și, după ce copilul a împlinit vârsta de 3 ani, expertiza antropologică³.

În ceea ce privește proba cu expertiza ADN, este important de cunoscut câteva chestiuni științifice, în special pentru situațiile în care sunt mai mulți pârâți sau în care rezultatul expertizei ADN este neconcludent sau similar pentru doi presupuși tată.

Astfel, trebuie ținut cont și de faptul că noi, ca oameni, avem origini comune, deci pe anumite secvențe de gene din totalul de 25000, câte cuprinde genomul uman, putem fi extrem de asemănători, poate chiar identici, fără să însemne automat că suntem înrudiți cu persoana respectivă, mai exact 99% din secvențele ADN sunt identice la toate persoanele.

Expertiza ADN presupune prelevarea de material biologic (sânge sau salivă) de la mamă, copil și prezumtivul sau prezumtivii tată. Testul cuprinde analiza și compararea a 16 sau 20 de STR-uri (*short tandem repeats* – tandemuri repetitive scurte), care sunt sec-

³ Norme Procedurale publicate în 25 mai 2000 privind efectuarea expertizelor, a constatărilor și a altor lucrări medico-legale, publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 459 din 19 septembrie 2000.

vențe de nucleotide (ADN-ul este format din nucleotide), iar rezultatul este o probabilitate. Cele 16 sau 20 de STR-uri sunt prestabilite în kiturile de testare existente pe piață. Întâi, se compară locația genetică a celor 16 sau 20 STR-uri dintre mamă și copil, iar abia pe urmă se efectuează și testarea prezumtivului tată. Fiecare copil moștenește 50% din locația genelor de la mamă și restul de 50%, de la tată. Pentru ca un bărbat să fie considerat cu o probabilitate de 99,999% tatăl copilului, este necesar ca toate locațiile celor 16 sau 20 STR-uri să corespundă perfect între copil și respectivul bărbat⁴.

Cu toate acestea, se poate argumenta că acel număr de 16 sau 20 de STR-uri din totalul de 25000 posibile care se testează în cadrul unui test de paternitate este o proporție mică și o probabilitate exprimată strict pentru acele respective gene. Acest lucru înseamnă că pentru acel set de gene, probabilitatea ca persoana X să fie tatăl copilului Y este de un anumit procent dintr-un eșantion de aproximativ 200 de ADN-uri (sau mai puține) ale unor bărbați cu caracteristici similare (rasă, etnie, continentul de origine, de exemplu Europa ș.a.) cu presupusul/presupușii tată pe care instituția care prelucrează testul le are în baza de date în vederea efectuării probabilității statistice (se calculează probabilitatea statistică raportată la o populație țintă, ceea ce reprezintă un număr mai mare sau mai mic în funcție de baza de date de care dispune instituția).

În situația în care testul este neconcludent, pentru copiii de sex masculin se poate folosi analiza Y-STR, adică analiza cromozomului Y care se moștenește exclusiv pe linie paternă (în genotipul femeilor neexistând cromozomul Y), iar astfel gradul de precizie al testului este mult superior, nemaiputând exista dubii în această situație.

În jurisprudența națională s-a întâlnit și situația refuzului pârâtului de a se prezenta la efectuarea expertizei ADN. În asemenea ipoteze, dreptul intern nu

⁴ STR analysis, disponibil la: https://en.wikipedia.org/wiki/STR_analysis, consultat la 20.08.2020.

prevede nicio măsură care ar permite obligarea pârâtului să se conformeze unui ordin al instanței prin acceptarea de a se supune testului paternității, fapt care corespunde necesității protejării acestuia prin excluderea posibilității de a-l constrânge să se supună oricăror analize medicale, inclusiv testul ADN.

Într-o astfel de situație, instanța reține opțiunea pe care o are pârâtul, respectiv fie de a suporta consecințele legale ale împiedicării aflării adevărului pe baza tuturor probelor ce pot fi administrate, fie de a oferi participarea sa de bunăvoie la administrarea probelor⁵.

Consecința refuzului pârâtului de a se supune la procedura recoltării probelor în vederea efectuării expertizei medico-legale i se aduce acestuia la cunoștință, alături de relevarea prevederilor art. 335 alin. (3) C. pr.civ. Potrivit textului legal amintit, în cazul în care una dintre părți opune rezistență sau împiedică în orice alt mod efectuarea lucrării (în speță, a expertizei), instanța va putea socoti ca dovedite afirmațiile făcute de partea adversă cu privire la împrejurarea de fapt ce face obiectul lucrării, în contextul administrării tuturor celorlalte probe⁶.

În alte cauze, se observă o practică unitară a unor instanțe cu privire la situația în care există doi pârâți, unul dintre aceștia fiind soțul sau fostul soț al mamei copilului, care beneficiază de prezumția legală instituită de art. 414 C. civ., deci care este prevăzut în certificatul de naștere al copilului la rubrica „tată”, pe de o parte și celălalt pârât, care se presupune că este tatăl real al copilului, pe de altă parte. În asemenea cauze, instanțele⁷ au considerat oportună și suficientă administrarea probei cu expertiza ADN doar pentru pârâtul de rang 2, considerând că față de pârâtul de

⁵ Decizia civilă nr. 292/2017 a Tribunalului Iași, disponibilă la: <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-129zaolo/>, consultat la 19.08.2020.

⁶ Decizia civilă nr. 292/2017 a Tribunalului Iași, disponibilă la: <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-129zaolo/>, consultat la 19.08.2020.

⁷ Sentința civilă 958/2019 a Judecătoriei Caracal, disponibilă la: <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-15q07zjb/>, consultat la 19.08.2020.

rang 1 operează oricum și rămâne valabilă prezumția legală de paternitate, atât timp cât nu se face proba contrară⁸. Este, în opinia noastră, și o rațiune de ordin economic, întrucât costul expertizei crește proporțional cu numărul părților testate, care revine, cel puțin într-o primă etapă, reclamantului.

În alte spețe, prezumția de paternitate ce opera în favoarea soțului mamei a fost răsturnată fără administrarea probei ADN. Astfel, într-o situație concretă, atât reclamanta, mama minorei, cât și ambii părți au arătat faptic că soțul mamei este imposibil să fie tatăl minorei întrucât soții au recunoscut că s-au despărțit în fapt înainte de perioada prevăzută de lege ca timp legal de concepție. Mai mult, pârâțul de rang 2, prietenul mamei, a fost de acord, prin întâmpinare, cu pretențiile mamei-reclamante și susține în fața instanței că el este, de fapt, tatăl minorei. În respectiva speță, instanța a constatat că este cu neputință ca soțul mamei să fie tatăl copilului, deoarece s-a demonstrat că prezumtivul tată a fost despărțit de fosta sa soție în perioada concepției minorei⁹.

În situația în care, în baza probatoriului administrat în cauză și, în special a probei științifice a analizei ADN, se concluzionează că este exclusă paternitatea pârâtului înscris în certificatul de naștere al copilului, se răstoarnă astfel prezumția reglementată de art. 414 C.civ., potrivit căreia copilul născut în timpul căsătoriei are ca tată pe soțul mamei. Fiind dovedit științific faptul că este cu neputință ca soțul mamei să fie tatăl copilului, instanța va decide că cererea de chemare în judecată formulată este întemeiată, ceea ce conduce la admiterea acțiunii.

Drept urmare, instanța va dispune ca numele

⁸ Sentința civilă 359/2019 a Judecătorei Pașcani, disponibilă la: <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-16sjbogc/>, consultat la 20.08.2020, 07.10.2020.

⁹ Sentința civilă nr. 646/2018 a Judecătorei Sănnicolau Mare, disponibilă la: <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-1486cmkj/>, consultat la 20.08.2020.

acestuia de la rubrica „tatăl” a certificatului de naștere al minorului să fie radiat, iar copilul va avea statutul juridic al copilului născut în afara căsătoriei.

Totodată, dacă în speță s-a stabilit concomitent că paternitatea copilului aparține altui bărbat, atunci instanța va hotărî ca numele acestuia din urmă să fie trecut pe certificatul de naștere al minorului și va stabili numele de familie pe care copilul urmează să îl poarte în urma acestei constatări, în conformitate cu dispozițiile legale instituite de Codul Civil privind stabilirea numelui copilului născut în afara căsătoriei.

Așadar, în situația în care realitatea biologică nu corespunde realității juridice, și anume prezumției de paternitate instituită de art. 414 C. civ., inițierea acțiunii în tăgada paternității este considerată a fi în interesul superior al copilului. Înlăturarea acestei prezumții este posibilă doar pe cale judiciară, fiind considerată o prezumție mixtă și putând fi răsturnată doar la cererea unui grup restrâns și determinat de persoane. Această prezumție de paternitate este valabilă și în cazul în care copilul este născut ulterior pronunțării unei hotărâri de divorț, dar anterior rămânerei definitive a acesteia. Din aceste chestiuni teoretice, se desprinde concluzia că prezumția de paternitate este incidentă în funcție de starea civilă a mamei la momentul conceperii sau nașterii copilului¹⁰.

Precum menționam anterior, dreptul la acțiunea în tăgada paternității este recunoscut unui cerc precis determinat de persoane, dintre care amintim cele mai frecvente situații întâlnite în practică. Soțul sau fostul soț al mamei, precum și moștenitorii acestuia se pot îndrepta printr-o acțiune în tăgada paternității împotriva copilului sau, în cazul copilului decedat, împotriva mamei sau altor moștenitori ai copilului, într-un termen de 3 ani de la data la care a cunoscut existența prezumției de paternitate instituită în fa-

¹⁰ Emese Florian. *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația*, ediția a V-a revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 390-391.

voarea sa sau data la care a aflat că această prezumție nu corespunde realității biologice. Mama copilului (sau moștenitorii acesteia) are dreptul inițierii unei acțiuni în tăgada paternității, în nume propriu, în termen de 3 ani de la data nașterii copilului, împotriva soțului sau fostului soț. De asemenea, mama poate porni acțiunea în numele copilului minor, în calitate de reprezentant legal al minorului, oricând în timpul minorității sale, întrucât, așa cum am mai precizat, acțiunea este imprescriptibilă, atunci când titularul dreptului la acțiune este copilul, pe tot parcursul vieții acestuia. Presupusul tată biologic (altul decât soțul mamei) poate îndrepta o acțiune în tăgada paternității împotriva soțului mamei și a copilului său, ce este imprescriptibilă în timpul vieții pretinsului tată¹¹.

Apreciem că, deși sfera persoanelor ce pot avea calitatea de titulari ai dreptul la acțiunea în tăgada paternității este restrânsă, în practica judiciară se pot totuși desprinde numeroase situații, în funcție de particularitățile fiecărui caz. Totodată, s-a observat că, deși forța probantă cea mai mare o are expertiza ADN medico-legală, raportat la starea de fapt a cauzei, instanța poate hotărî ca fiind suficiente proba cu martori și interogatoriul părților. Indiferent de aceste particularități, în opinia noastră, în cazul acțiunii în tăgada paternității, instanța trebuie să urmărească a da eficacitate principiului interesului superior al copilului și aflării adevărului.

Concluzii

Considerăm că într-o acțiune precum cea în tăgada paternității, medicina și dreptul se îmbină armonios, dar pentru aflarea adevărului este important ca toți participanții cheie ai procesului (instanță, avocați, experți) să cunoască noțiunile medicale expuse mai sus, în special în cazurile cu rezultate neconcludente sau atunci când există mai mulți pârâți. Este important de reținut că acțiunea în tăgada paternității privește dreptul fundamental al oricărei ființe

umane să își cunoască filiația și originile, fapt din care se desprind numeroase consecințe privind dezvoltarea psihologică armonioasă a respectivului copil, dreptul său de a cunoaște eventualele sale predispoziții genetice pentru anumite boli, dreptul său la îngrijire, dragoste, educație și întreținere din partea ambilor părinți, precum și cu consecințe în materia succesiunii.

¹¹ *Ibidem*, p. 395-400.

Buletinul procedurilor de insolvență și digitalizarea sistemului judiciar

CODRUȚA-ANCA ANDREI

Masterand

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București

Facultatea de Drept din Cluj-Napoca

Introducere

Chiar dacă funcționarea sistemului judiciar respectă încă niște cutume conservatoare, iar mediul juridic este recunoscut ca fiind unul tradiționalist, actuala criză sanitară a impus și mediului juridic folosirea tehnologiilor digitale pentru a susține cu succes procesele judiciare în cadrul unor instanțe. Toți cei implicați în derularea proceselor penale, dar și nonpenale sunt direct interesați în a găsi cele mai potrivite căi de a studia, adopta și utiliza soluțiile adecvate de digitalizare, care să conducă la o funcționare eficientă a procesului de justiție, aliniat noilor cerințe.

Digitalizarea justiției a făcut pași semnificativi pe linia modernizării, existând instanțe care folosesc deja de o perioadă de timp dosarele electronice și/sau semnături electronice cu certificat calificat. De asemenea, digitalizarea ne ajută să vedem mai ușor unde există probleme și care sunt acestea, mai mult decât atât, este un real ajutor oferit cetățenilor în demersul lor de-a accesa mai ușor sistemul public judiciar. Din punct de vedere tehnic specialiștii afirmă că noile soluții tehnice pot funcționa și în sistemul judiciar.

În acest context, procedura insolvenței este prima procedură care are deja reglementat un început de digitalizare prin dispozițiilor art. 7 și ale art. 8 din Legea nr. 85/2006, actualmente dispozițiile art. 42 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, în sensul că procedura se desfășoară prin Buletinul Procedurilor de Insolvență,

cu suportul Ministerului Justiției și a Oficiului Național al Registrului Comerțului, care realizează publicitatea actelor de procedură. Oarecum un început al digitalizării în justiție a fost deja realizat, iar procedura insolvenței, din perspectiva citării, a fost un pas înainte în acest sens. Aceasta înseamnă că a existat o deschidere către digitalizarea sistemului judiciar încă din anul 2006 iar România a fost printre primele țări care au apelat la această procedură de citare, care acum este o procedură generalizată la nivelul Uniunii Europene.

Date fiind aceste considerente, am ales să analizez în ce măsură procedura și activitatea Buletinului Procedurilor de Insolvență, prin care se realizează serviciul public de citare a părților, comunicare, convocare și notificare a actelor de procedură emise de către instanțele judecătorești și practicienii în insolvență în cadrul procedurilor de insolvență, poate reprezenta un prim pas și un exemplu de urmat din perspectiva digitalizării sistemului judiciar.

În prima parte a lucrării am prezentat ce înseamnă și în ce măsură digitalizarea sistemului judiciar este un demers util și/sau posibil în viitor, cât de posibilă ar fi digitalizarea sistemului judiciar din punctul de vedere al principiului publicității, precum și implementarea și utilizarea sistemului de videoconferință în sistemul judiciar. Lucrarea se continuă cu o analiză succintă a Buletinului Procedurilor de Insolvență, oferind explicații referitoare la ce este Buletinul Procedurilor de Insolvență, organizarea, scopul, cine, când și cum apelează la Buletinul Procedurilor de In-

solvență.

Concluzia lucrării relevă faptul că procedura insolvenței este o activitate care se desfășoară în mare parte prin Buletinul Procedurilor de Insolvență, într-un cadru foarte bine reglementat, deja digitalizat, care reprezintă un exemplu de bune practici demn de urmat și de implementat și în cadrul altor proceduri judiciare care permit acest lucru.

1. Digitalizarea sistemului judiciar – un demers util și posibil în viitor?

1.1. Cât de utilă ar fi digitalizarea sistemului judiciar, implementarea și utilizarea sistemului de videoconferință în sistemul judiciar?

Având în vedere provocările la care este chemat să răspundă sistemul judiciar din România în contextul actual al răspândirii virusului Covid-19 și luând în considerare necesitatea soluționării cu celeritate și în timp util a cauzelor aflate pe rolul instanțelor de judecată, având în vedere dezideratul asigurării unui act de justiție de calitate și centrat pe justițiabil, în spațiul public s-a lansat întrebarea dacă justiția se poate folosi de noile platforme și soluții software digitale, pentru a răspunde nevoilor celor implicați în realizarea actului de justiție și ale justițiabililor, generând beneficii tangențiale pentru sistemul judiciar, incluzând mai multe corecții, rezolvări mai rapide, timpi de răspuns mai reduși, dar și o experiență generală îmbunătățită a actului de justiție.

Digitalizarea nu înseamnă doar dosare electronice sau videoconferințe, ci un întreg ansamblu de proceduri integrate, bazate pe soluții IT viabile și sigure. Digitalizarea sistemului judiciar presupune un proces de durată, în care va trebui să se analizeze în detaliu, cât de oportună este digitalizarea unor instituții de drept, chiar dacă, tehnic vorbind acest lucru este posibil, să se analizeze și cât de departe se poate merge cu digitalizarea. Problemele cele mai complicate ar putea fi problemele de coerență și de compatibilitatea tehnică a soluțiilor adoptate precum și

respectarea stării de drept¹².

Chiar dacă există numeroase soluții tehnice care să permită digitalizarea activității, provocarea este de-a alege acele soluții tehnice, unanim acceptate de către toți actorii implicați în actul de justiție, pentru că, în caz contrar, chiar dacă sistemul tehnic ales este foarte performant și permite desfășurarea activității în condiții optime în cadrul unei anumite instituții, el poate nu e compatibil cu un alt sistem diferit, folosit de o altă instituție, și în acest fel, cele două sisteme să nu poate fi corelate și pe cale de consecință să nu poată fi folosite eficient de către actorii cărora li se adresează.

Pe de alta parte, nu ar fi un demers ușor să se renunțe la principiile de drept valabile de mii de ani, cum ar fi oralitatea, solemnitatea și nici la trăirile și ideile care sunt etalate în sălile de judecată. În aceste condiții va fi deosebit de dificil să se ajungă la un consens general privind digitalizarea, în avantajul sistemului și al justițiabilului. Cu toate acestea, a existat o deschidere către digitalizarea sistemului judiciar încă din anul 2006, când a fost deschisă ușa digitalizării în sistemul judiciar, prin procedura insolvenței, care este prima procedură care are deja reglementat un început de digitalizare, în sensul că procedura se desfășoară conform dispozițiilor art. 7 și ale art. 8 din Legea nr. 85/2006, actualmente dispozițiile art. 42 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, în sensul că procedura se desfășoară prin Buletinul Procedurilor de Insolvență, cu suportul Ministerului Justiției și a Oficiului Național al Registrului Comerțului, care realizează publicitatea actelor de procedură. De asemenea, digitalizarea justiției a făcut pași semnificativi pe linia modernizării, existând instanțe care folosesc deja de o perioadă de timp dosarele electronice și/sau semnături electronice cu certificat calificat. Digitalizarea ne aju-

¹² <https://www.universuljuridic.ro/dezbaterile-universul-juridic-digitalizarea-sistemului-judiciar-este-posibila-implementarea-si-utilizarea-sistemului-de-videoconferinta-in-sistemul-judiciar/>, accesat la data de 12.05.2020

tă să vedem mai ușor unde există probleme și care sunt acestea, mai mult, este un real ajutor oferit cetățenilor pentru a accesa mai ușor sistemul public judiciar.

Din punct de vedere tehnic specialiștii afirmă că noile soluții tehnice pot funcționa și în sistemul judiciar, iar în rândul practicienilor dreptului există de asemenea un interes sporit în ceea ce privește digitalizarea instanțelor și parchetelor, pentru că, până la urmă, poate că acesta este viitorul, dacă ar fi să analizăm experiența din alte state ale Europei și ale lumii, unde mijloacele tehnice noi și-au găsit aplicabilitatea.

Data fiind noua realitate cotidiană în care distanțarea socială este o regulă, problema digitalizării în domeniul justiției a devenit acută și, dacă în materie penală există câteva dispoziții care făceau aplicabilă folosirea videoconferinței, în materie civilă acest lucru este cu totul nou. În materie civilă au existat până la sfârșitul stării de urgență cele două decrete prezidențiale care au creat cadrul legislativ care să permită folosirea videoconferinței în procesul judiciar. Până în prezent au fost doar încercări izolate de dezvoltare a dosarului electronic, însă o adevărată digitalizare a sistemului juridic presupune probabil o existență electronică a întregului dosar al cauzei, începând de la cererea de chemare în judecată și finalizând cu soluția instanței. Poate că nu ar fi lipsit de interes să reușim să apreciem în ce măsură videoconferința nu ar trebui să fie privită ca o excepție sau dacă ar fi oportun ca videoconferința să fie privită și acceptată legislativ, că o soluție aflată mereu la dispoziția instanțelor, parchetelor și a justițiabililor, care să fie folosită atunci când este necesar.

Atât neajunsurile cât și beneficiile acestor instrumente tehnice se vor vedea cel mai bine după perioada de criză, însă este indiscutabil că posibilitatea de-a te conecta cu cineva de la mare distanță reprezintă un atuu, nu doar în materie penală, dar și în materie civilă, desigur cu respectarea principiilor care guvernează procesul civil. În ce măsură se vor găsi so-

luții tehnice care să nu încalce principiile dreptului, atât în materie penală cât și în materie civilă, rămâne de văzut în perioada ce va urma.

1.2 Desfășurarea procedurilor judiciare prin videoconferință

Desfășurarea procedurilor judiciare prin videoconferință este un concept care, deși are ceva vechime în anumite proceduri judiciare, este totuși neuzual pentru alte proceduri judiciare, motiv pentru care a generat numeroase discuții în lumea juridică.

Ca să putem analiza instituția videoconferinței, ar fi necesară punctarea cadrului legislativ existent în țara noastră, precum și sublinierea unor aspecte deosebit de importante din jurisprudența Curții Constituționale dar și a Curții Europene a Drepturilor Omului, cu implicații asupra principiilor care guvernează procesul civil, respectiv penal, în scopul stabilirii în ce măsură acest procedeu tehnic intră în conflict cu vreunul dintre principiile importante care guvernează cele două proceduri, penală și civilă.

Desfășurarea procedurilor prin videoconferință a fost prevăzută prin Decretul de instituire a stării de urgență pe teritoriul României, ca una dintre măsurile aplicabile domeniului justiției, pentru procedurile desfășurate în fața instanțelor de judecată și nu numai. Deși a adus cu sine o serie de avantaje incontestabile, cum ar fi celeritatea procedurilor, evitarea deplasărilor nejustificate, reducerea costurilor etc, a stârnit de asemenea, o serie de întrebări și de controverse. Starea de urgență a fost o situație excepțională, motiv pentru care a impus și adoptarea unor reguli și măsuri excepționale, fapt pentru care este normal să ne punem întrebarea dacă videoconferința va reprezenta sau nu un instrument al viitorului, mai apropiat sau mai îndepărtat, dacă își va face loc treptat în procedurile judiciare, dat fiind că încetarea stării de urgență nu înseamnă și încetarea pericolului pentru sănătatea publică.

Răspunsul ar putea fi afirmativ în anumite situații și negativ în alte situații, în sensul că ar fi posibil ca

videoconferința să fie folosită ca instrument judiciar, atunci când judecătorul apreciază că este posibil și atunci când nu vine în contradicție cu principii importante ale procesului civil sau după caz penal, și atunci când nu sunt afectate drepturile părților.

Dată fiind nevoia actuală a societății de protejare a sănătății publice și de adoptare a unor măsuri eficiente împotriva răspândirii virusului Covid-19, este posibil ca justiția de la distanță să reprezinte încă o perioadă de timp o necesitate, însă acest lucru poate fi privit și ca o oportunitate pentru justiție, în sensul că și domeniul justiției ar putea să se adapteze la noile instrumente din domeniul digital, lucru ce ar genera o schimbare firească și necesară a justiției, dar și a modului în care se exercita profesiile juridice. Cu alte cuvinte, justiția nu poate să stea deoparte de procesul tehnologic din societate și cu toate că justiția de la distanță nu poate înlocui procesul clasic, modalitatea videoconferinței îl poate ajuta, sau poate veni în completarea acestuia, în condițiile în care videoconferința este compatibilă cu principii importante ale procesului.

Desfășurarea proceselor prin videoconferință a fost concepută inițial ca un procedeu pentru accelerarea procedurilor transfrontaliere și a fost utilizată în cele mai multe cazuri pentru obținerea de probe, atunci când persoanele care urmau să fie audiate (inculpați, martori, experți) se aflau pe teritoriile altor state, iar la nivelul statelor Uniunii Europene, videoconferința este un instrument folosit în cadrul procedurilor judiciare, și este chiar încurajată.

Există un plan la nivel european de cooperare internațională, ce se numește E-justiția europeană, care a prevăzut printre alte obiective, extinderea mijloacelor de audiere și comunicare de la distanță, pentru evitarea deplasărilor nejustificate, atunci când este vorba despre cazuri transfrontaliere. Spre exemplu, în ceea ce privește drepturile procedurale ale suspectilor și ale inculpaților se menționează: „Pandemia de COVID-19 are, de asemenea, un impact asupra exercitării drepturilor procedurale ale suspec-

ților și ale inculpaților. Comunicarea directă cu avocații, cu interpreții sau cu persoane terțe (atunci când suspectii sau inculpații sunt privați de libertate) este mai dificilă. Este încurajată utilizarea conferințelor audio și video sau a altor instrumente de comunicare la distanță. În plus, ar trebui adoptate măsuri de siguranță, cum ar fi instalarea unor dispozitive de protecție din sticlă la secțiile de poliție sau în centrele de detenție, pentru a permite exercitarea dreptului de acces la un avocat sau la un interpret. De asemenea, pe durata pandemiei de COVID-19, drepturile procedurale ale suspectilor și ale inculpaților trebuie să fie respectate pentru a se asigura o procedură echitabilă. Derogările limitate, care sunt prevăzute de directive, dacă există cerințe imperative, ar trebui interpretate în mod restrictiv de către autoritățile competente și nu ar trebui să fie utilizate pe scară largă.”¹³

De menționat este faptul că videoconferința se bucură de reglementare expresă și la nivel național, în dispozițiile Codului de procedură penală, dar se bucură de o reglementare deosebit de amănunțită în Legea nr. 302/2004 republicată, privind cooperarea judiciară internațională în materie penală. În Legea nr.302/2004 audierea persoanelor prin videoconferință este definită chiar, ca fiind una dintre formele asistenței judiciare internaționale, și anume legea prevede că atunci când persoane care trebuie să fie audiate (suspecți, victime, martori etc.) și care se află pe teritoriul unui alt stat, statul respectiv poate apela la oricare stat european pentru audierea respectivei persoane prin videoconferință.

Dispoziții privitoare la videoconferință se aplică deopotrivă și în materia mandatului european de arestare, în materie de extrădare, în materia ordinului european de anchetă, deci aproape în toate instrumentele care vizează cooperarea judiciară internațională.

În ceea ce privește dreptul național, dispozițiile privind videoconferința se referă la posibilitatea au-

¹³ https://e-justice.europa.eu/content_impact_of_the_covid19_virus_on_the_justice_field-37147-ro.do, accesat la 12.05.2020.

dierii prin videoconferință a persoanelor care se află în stare de detenție, prin dispozițiile art. 106, art. 204, art. 364 Cod procedură penală care se referă la audieri în faza de urmărire penală, în faza de cameră preliminară dar și în faza de judecată, dispozițiile din faza de judecată fiind desigur, aplicabile apoi și în faza căilor de atac. Aceste dispoziții prevăd regula că în procesul penal, aducerea inculpatului deținut la judecată este obligatorie.

În conformitate cu dispozițiile art. 106 alin. 2 CPP, ce prevăd reguli speciale privind ascultarea, „persoana aflată în detenție poate fi audiată la locul de deținere prin videoconferință, în cazuri excepționale și dacă organul judiciar apreciază că aceasta nu aduce atingere bunei desfășurări a procesului ori drepturilor și intereselor părților” iar conform art. 204 alin. 7 CPP privind calea de atac împotriva încheierilor prin care se dispune asupra măsurilor preventive în cursul urmăririi penale „se consideră că este prezent și inculpatul privat de libertate care, cu acordul său și în prezența apărătorului ales sau numit din oficiu și, după caz a interpretului, participă la soluționarea contestației prin videoconferință, la locul de deținere” Același principiu îl găsim și în art 364 CPP cu referire la participarea inculpatului la judecată și drepturile sale, care prevede că „se consideră că este prezent și inculpatul privat de libertate, care, cu acordul său și în prezența apărătorului ales sau numit din oficiu, și după caz a interpretului, participă la judecată prin videoconferință, la locul de deținere”.

Acest lucru demonstrează că dispozițiile din Codul de procedură penală au asimilat prezența inculpatului la proces, de la locul său de detenție, ca și cum ar fi prezent în sala de judecată, atunci când acesta își dă acordul și când este asistat de avocatul său și, după caz, de interpret, dacă este cetățean care nu cunoaște sau nu vorbește limba română.

Cât privește dispozițiile Codului de procedură civilă, acestea nu prevăd în mod expres posibilitatea audierii persoanelor prin videoconferință. Aceasta nu înseamnă însă că videoconferința este interzisă, pen-

tru că nu există nicio altă dispoziție legală care să interzică folosirea acestui instrument în procesul civil, fapt pentru care întrebarea care se pune este dacă folosirea acestui instrument contrazice principii importante ale procesului civil sau ale procesului penal.

Dintre principiile care guvernează deopotrivă procesul civil și procesul penal, am analizat succint principiul publicității ședinței de judecată, deoarece în această zonă s-au purtat cele mai aprinse discuții cu privire la incompatibilitatea utilizării videoconferinței, iar pe de alta parte, tema lucrării nu permite abordarea în detaliu a tuturor principiilor de drept, chiar dacă acest lucru se impune, posibil într-o analiză viitoare, deoarece în vederea garantării accesului liber la justiție fiecărui cetățean, este obligatorie respectarea tuturor principiilor de drept ce garantează acest lucru.

Publicitatea ședinței de judecată constituie un principiu constituțional, dar se regăsește și în Declarația universală a drepturilor omului (art. 10), în Convenția europeană a drepturilor omului (art. 6 parag. 1), în art. 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, precum și în Codul de procedură civilă (art. 17 și art. 213), în Codul de procedură penală [art. 352 alin. (1) teza I] și în Legea nr. 304/2004 (art. 12). Acest principiu constituie o componentă a garanției de corectitudine, de imparțialitate și de independență a judecătorului, care înfăptuiește justiția, dar și o aplicație a principiului egalității de arme a părților din proces, constituind totodată unul din mijloacele de realizare a transparenței justiției într-o societate democratică¹⁴

Principiul publicității ședințelor de judecată are desigur consacrare constituțională, arătând că, potrivit art. 127 din Constituție: „ședințele de judecată sunt publice, afară de cazurile prevăzute de lege”. De asemenea, art. 17 CPP prevede că „ședințele de judecată sunt publice, în afară de cazurile prevăzute de lege”. „Prin acest principiu se înțelege faptul că procesul civil se

¹⁴ I. Deleanu, *Drepturile fundamentale ale părților în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București 2008, p. 347

desfășoară, ca regulă, în fața instanței, în ședință publică, în prezența părților, dar și a oricărei alte persoane străine de litigiu, care dorește să asiste la debateri. În vederea respectării acestui principiu, judecarea proceselor are loc la sediul instanței, dacă prin lege nu se dispune altfel (art. 212 CPP)¹⁵ De la principiul publicității ședinței de judecată există și două excepții și anume: desfășurarea ședinței în camera de consiliu, în cazurile expres prevăzute de lege și declararea ședinței secretă, din oficiu sau la cerere.

Publicitatea ședinței de judecată înseamnă că judecata, în mod obligatoriu trebuie să se desfășoare în prezența părților, înseamnă că trebuie să se desfășoare în prezența publicului, și înseamnă că pronunțarea hotărârii trebuie să se facă în ședință publică. În ceea ce privește prezența publicului la proces, înseamnă că trebuie să se ofere posibilitatea publicului de a participa la proces și lucru ce nu presupune neapărat și o participare efectivă.

Cât privește participarea părților la propria ședință de judecată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în repetate rânduri și printr-o bogată jurisprudență, în special în cauze în care au fost implicați cetățeni italieni, faptul că nu este incompatibilă cu publicitatea ședinței de judecată audierea unui inculpat sau a unei părți prin videoconferință. S-a reținut compatibilitatea acestui procedeu judiciar la un proces echitabil atâta vreme cât inculpatul a putut avea o legătură audio-vizuală cu întreaga sală de judecată, a putut vedea persoanele care erau prezente, a putut auzi ceea ce se discuta în sală și în același timp, el a putut fi văzut și auzit de către judecători, a putut fi văzut și auzit de către martori și de către celelalte părți, având posibilitatea să dea declarații în fața instanței de la locul său de deținere. Este vorba despre celebra Cauza *Marcello Viola v. Italia* (45106/04), în care Curtea a constatat că participarea la procedură prin videoconferință este explicită în legislația italiană și că participarea reclamantului prin videocon-

¹⁵ G. Boroș, M. Stancu, *Drept procesual civil, Ediția a 5-a, revizuită și adăugită*, Ed. Hamangiu 2020, p.35

ferință la audierile de apel în cadrul celei de-a doua proceduri penale nu a încălcat art. 6 din Convenție¹⁶.

Publicitatea este considerată o garanție a corectitudinii și imparțialității judecătorilor, a independenței acestora. În Jurisprudența CEDO s-a subliniat ca publicitatea protejează justițiabilii contra unei justiții secrete, care scapă controlului public, contribuind și la păstrarea încrederii în instanțele judecătorești. Prin transparența pe care publicitatea o dă administrării justiției, ea ajută la atingerea scopului art. 6 par. 1 și anume, procesul echitabil.¹⁷ Problema se analizează însă mai nuanțat în cazul instanțelor supreme, care, pe calea recursului, examinează numai probleme de drept, și lipsa publicității, dacă ea a fost asigurată în fața primei instanțe și a celei de apel, s-a considerat că nu încalcă prevederile Convenției.¹⁸

În ceea ce privește ultima componentă pe care Curtea Constituțională o reține ca făcând parte din publicitatea procesului, și anume pronunțarea hotărârii în ședință publică, se știe că procedurile civile și penală s-au separat fundamental. Procesul penal prevede în continuare în dispozițiile art. 405 din CPP că pronunțarea se face în ședință publică, de către președintele de complet, asistat de către greșier, pronunțare la care părțile nu se citează potrivit codului.

Cu toate acestea, în practica instanțelor, pronunțarea hotărârii în ședință publică se face și prin publicarea hotărârilor pe portalul instanțelor, dar și prin punerea soluției la dispoziția părților prin intermediul greșiei. De asemenea, în procesul civil, urmare al modificărilor care au operat prin Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, pronunțarea hotă-

¹⁶ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-91130"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

¹⁷ Hotărârea din 12 iulie 2001, cauza *Malhous c. Cehiei* și comentariul C. Bîrsan, în *Pandectele Române* nr. 3/2001, pp. 206-208 și 218-2018

¹⁸ Hotărârea din 8 decembrie 1983, cauza *Axen c. Germaniei*, în M. Jebeleanu, *Articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului – exigența publicității și standardul Noului Cod de procedură civilă în materie*, în *Revista română de drept privat* nr. 2/2012, pp 151-170

rării în ședință publică nu mai este obligatorie, ci a devenit facultativă, prevăzându-se în mod expres că hotărârea se poate pronunța în ședință publică sau se poate pune la dispoziția părților prin intermediul grefei. Curtea Constituțională a României s-a pronunțat deja asupra acestui aspect și a reținut că noua soluție legislativă este o formă alternativă de realizare a publicității hotărârii, care este în acord și cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Principiile care se desprind din jurisprudența CEDO cu privire la aspectul analizat relevă faptul că nu este încălcată publicitatea pronunțării hotărârii, dacă o persoană care justifică un interes legitim poate avea acces la textul integral al hotărârii, și nu doar părțile. Nu este încălcat caracterul public al hotărârii dacă hotărârile relevante ale instanței respective sunt publicate într-un buletin oficial, deci astfel jurisprudența instanței este deschisă spre consultare publicului și este supusă astfel controlului public, în opinia Curții Europene. Curtea a mai reținut că oricum citirea cu voce tare doar a dispozitivului hotărârii pronunțate în ședință publică, așa cum se procedează și la noi, nu asigură respectarea exigențelor art. 6 par. 1, deoarece publicul trebuie să aibă acces la întreaga decizie motivată și nu doar la minuta instanței. Și în jurisprudența CEDO se subliniază că foarte multe state contractante folosesc de mult timp, pe lângă lectura cu voce tare, și alte mijloace de a face publice deciziile jurisdicțiilor lor (între care și depunerea/consultarea hotărârii la grefă), astfel că cerința art. 6 par. 1 nu trebuie interpretată literal, ci în funcție de scopul textului și, în orice caz, ținând seama de particularitățile procesului într-o anumită cauză.¹⁹ De aceea, față de ceea ce înseamnă principiul publicității, ce include publicitatea ședinței de judecată, așa cum a fost văzută și de către Curte Europeană, ce înseamnă că judecata în mod obligatoriu trebuie să se desfășoare în prezența părților, ce înseamnă

că judecata trebuie să se desfășoare în prezența publicului și mai înseamnă că pronunțarea hotărârii trebuie să se facă în ședință publică, concluzia care se desprinde este că se poate respecta principiul publicității și prin intermediul videoconferinței.

Nu trebuie însă să uităm că obligația justiției în raport cu cetățenii, este de a respecta toate principiile de drept, principii la care nu am făcut referire și pe care nu le-am analizat în acest material, fapt pentru care acest demers de analiză al respectării principiului publicității în cazul folosirii videoconferinței în procesul judiciar și concluzia care se desprinde, este insuficient pentru creionarea unei concluzii globale în ceea ce privește folosirea instrumentului videoconferinței în viitor în procesul judiciar, însă la fel de adevărat este că avem obligația să ne pregătim să acceptăm ceea ce se va produce în viitor, mai devreme sau mai târziu, și anume digitalizarea societății în general și a sistemului judiciar în particular.

2. Ce este Buletinul Procedurilor de insolvență?

Din definiția dată de art. 5, pct. 6 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, reiese că *Buletinul procedurilor de insolvență, denumit în continuare BPI, este publicația editată de Oficiul Național al Registrului Comerțului, care are drept scop publicarea citațiilor, convocărilor, notificărilor și comunicărilor actelor de procedură efectuate de instanțele judecătorești, administratorul judiciar/lichidatorul judiciar după deschiderea procedurii de insolvență prevăzute de prezenta lege, precum și a altor acte care, potrivit legii, trebuie publicate;*²⁰

Prin Buletinul Procedurilor de Insolvență se realizează serviciul public de citare a părților, comunicare și notificare a actelor de procedură emise de către instanțele judecătorești și practicienii în insolvență în cadrul procedurilor de insolvență, și funcționează începând cu 01.08.2006, fiind organi-

¹⁹ V.M. Ciobanu, M. Nicolae – Noul cod de procedură civilă comentat și adnotat, vol I, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București 2006, p. 74

²⁰ Legea 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, Publicată în Monitorul Oficial nr. 466 din 25 iunie 2014, cu modificările și completările ulterioare.

zat la nivel central și teritorial, în cadrul Oficiului Național al Registrului Comerțului și în cadrul oficiilor registrului comerțului de pe lângă tribunale, atribuțiile fiind reglementate prin Regulamentul de organizare și funcționare a Oficiului Național al Registrului Comerțului și a oficiilor registrului comerțului, aprobat prin Ordinul nr.1082/C/2014 al ministrului Justiției.

Este foarte important să subliniem că în conformitate cu prevederile art. 42, alin 10 din Legea nr. 85/2014, publicarea actelor de procedură sau, după caz a hotărârilor judecătorești în Buletinul Procedurilor de Insolvență înlocuiește, de la data publicării acestora, citarea, convocarea și notificarea actelor de procedură efectuate individual față de participanții la proces, acestea fiind prezumate a fi îndeplinite la data publicării.

Mai mult, prin Legea nr. 1/2017, a fost modificat art. 42, alin. 1 din Legea nr. 85/2014 și s-a statuat că, citarea părților, precum și comunicarea oricăror acte de procedură se efectuează prin BPI. Comunicarea citațiilor, a convocărilor și notificărilor către participanții la proces, al cărui sediu, domiciliu sau reședință se află în străinătate, este supusă dispozițiilor Codului de procedură civilă, coroborate cu prevederile Regulamentului (CE) nr. 1346/2000 al Consiliului din 29 mai 2000 privind procedurile de insolvență, ale Regulamentului (CE) nr. 1393/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 13.11.2007 privind notificarea sau comunicarea în statele membre a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială. BPI este realizat în formă electronică, iar acoperirea cheltuielilor de publicare se suportă de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Justiției.

Codul insolvenței prevede, în art. 42 alin. 1, că citarea părților, precum și comunicarea oricăror acte de procedură se efectuează prin BPI. De asemenea, art. 43 alin. 2 din același act normativ prevede că citarea apelanților, a administratorului judiciar/lichidator judiciar și intimaților în apel și comunicarea deciziilor pronunțate se fac prin BPI. Astfel, in-

stanțele judecătorești vor transmite actele de procedură în cauză, din oficiu, pentru publicare în BPI, procedura fiind considerată îndeplinită dacă citația se publică cu cel puțin 5 zile calendaristice înainte de data stabilită pentru înfățișare. Apelul se judecă potrivit prevederilor Codului de procedură civilă, cu următoarele derogări: termenul pentru depunerea întâmpinării este de maximum 10 zile de la comunicarea cererii și a motivelor de apel, răspunsul la întâmpinare nu este obligatoriu, iar judecătorul fixează, prin rezoluție, în termen de maxim 3 zile de la data depunerii întâmpinării, primul termen de judecată care va fi de cel mult 30 de zile de la data rezoluției²¹.

În ipoteza în care, la sediul înregistrat în registrul corespunzător debitorul nu desfășoară activitate, iar creditorul care a introdus cererea de deschidere a procedurii nu cunoaște un alt sediu, punct de lucru sau de desfășurare a activității și după ascultarea raportului administratorului judiciar, privitor la această situație art. 95 alin. 1 prevede că, comunicarea, notificarea oricărui act de procedură față de debitor, inclusiv a celor privind deschiderea procedurii, se va efectua numai prin BPI²².

Este de remarcat aici faptul că în procedura insolvenței nu există etapa procedurii de verificare și regularizare a cererii de chemare în judecată, procedură prealabilă fixării primului termen de judecată, așa cum este ea reglementată în normele de drept comun, prin art. 200 NCPC.

Buletinul Procedurilor de Insolvență se editează și se difuzează în format electronic de către Oficiul Național al Registrului Comerțului. Editarea Buletinului Procedurilor de Insolvență se realizează de către Direcția Buletinul Procedurilor de Insolvență din cadrul Oficiului Național al Registrului Comerțului. Comercializarea Buletinului Procedurilor de Insolvență, Secțiunea Persoane juridice, editat sau în format

²¹ R. Bufan, A. Deli-Diaconescu, F. Motiu, *Tratat practic de insolvență*, Editura Hamangiu, 2014, p.124.

²² R.D. Apan, *Drept comercial, volumul I*, Editura Pro Universitaria, București, 2017, p.164.

electronic se derulează prin sistemul abonamentelor.

În situația în care sunt necesare copii certificate (conforme cu originalul) a documentelor publicate în Buletinul Procedurilor de Insolvență, acestea pot fi obținute de la oficiile registrului comerțului de pe lângă tribunale, contra cost. De asemenea, se pot furniza informații punctuale și statistice din Buletinul Procedurilor de Insolvență, pe bază de contract/cerere.

În același timp, Oficiul Național al Registrului Comerțului asigură, gratuit, pe Internet, evidența privind persoanele publicate în Buletinul Procedurilor de Insolvență. Astfel se pot identifica persoanele aflate în procedură de insolvență conform Legii nr. 85/2006, privind procedura insolvenței, respectiv a Legii nr. 85/2014, privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, persoanele la care s-a închis procedura de insolvență, precum și persoanele pentru care există pe rol un dosar în materie de insolvență, fără a fi deschisă procedura de insolvență.

Pe pagina <https://bpipf.onrc.ro> este disponibil un serviciu online prin care se publică informații privind numele, prenumele persoanei fizice față de care s-a deschis o procedură de insolvență conform Legii nr. 85/2006 privind procedura insolvenței, respectiv a Legii nr. 85/2014, privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, precum și localitatea și județul în care are domiciliu/reședința, accesul fiind asigurat cu titlu gratuit, pe baza unui cont din cadrul portalului ONRC. Scopul acestei evidențe este de a permite celor interesați o primă modalitatea de informare, în condițiile în care toate detaliile cazurilor sunt disponibile în paginile Buletinului.

Buletinul Procedurilor de Insolvență este numerotat începând cu numărul 1, pentru fiecare an, și se arhivează de Oficiul Național al Registrului Comerțului pe ani, luni și numere.²³

Concluzii

Am început prezentarea acestei lucrări arătând

faptul că digitalizarea justiției a făcut pași semnificativi pe linia modernizării, existând instanțe care folosesc deja de o perioadă de timp dosarele electronice și/sau semnături electronice cu certificat calificat. Am arătat de asemenea, că a existat o deschidere către digitalizarea sistemului judiciar încă din anul 2006 prin procedura insolvenței care este prima procedură care are deja reglementat un început de digitalizare, în sensul că procedura se desfășoară prin Buletinul Procedurilor de Insolvență, cu suportul Ministerului Justiției și a Oficiului Național al Registrului Comerțului, care realizează publicitatea actelor de procedură.

Oarecum un început al digitalizării în justiție a fost deja realizat, iar procedura insolvenței, din perspectiva citării, a fost un pas înainte în acest sens și am prezentat succint în cuprinsul lucrării activitățile care se desfășoară în vederea realizării publicității actelor de procedură prin Buletinul Procedurilor de Insolvență.

Analizând posibilitatea folosirii videoconferinței în procesul judiciar, am atras atenția asupra faptului că nu trebuie să uităm că obligația justiției în raport cu cetățenii este de a respecta nu doar principiul publicității pe care l-am analizat, ci obligația instanței este de a respecta toate principiile de drept, principii la care nu am făcut referire și pe care nu le-am analizat în acest material.

Datorită acestui aspect, acest demers de analiză al respectării principiului publicității în cazul folosirii videoconferinței în procesul judiciar și concluzia care se desprinde și anume aceea că, din punctul de vedere al respectării principiului publicității, videoconferința ar putea fi folosită în viitor în anumite proceduri judiciare, este insuficient pentru creionarea unei concluzii globale în ceea ce privește folosirea instrumentului videoconferinței în procesul judiciar, însă la fel de adevărat este că avem obligația să ne pregătim să acceptăm ceea ce se va produce în viitor, mai devreme sau mai târziu, și anume digitalizarea societății în general și a sistemului judiciar în particular.

²³ www.onrc.ro.

Experiența practică din perioada generată de instituirea stării de urgență pe teritoriul României, mi-a demonstrat faptul că în aceasta perioadă, accesul cetățenilor la justiție a fost restrâns, prin faptul instanțele au judecat doar pricinile urgente iar activitatea cu publicul din cadrul Oficiului Național al Registrului Comerțului și ale Oficiilor Registrului Comerțului Teritoriale a fost suspendată, fiind posibilă accesarea serviciilor oferite de aceste instituții doar online, cu semnătură electronică și ulterior, către finalul stării de urgență, prin poștă, iar acest lucru a generat numeroase nemulțumiri în rândul persoanelor interesate.

Cu toate acestea, activitatea în cadrul Buletinului Procedurilor de Insolvență s-a desfășurat normal, fără modificări, impedimente sau disfuncționalități. Chiar dacă activitatea de judecată a fost limitată la judecarea pricinilor urgente, Decretul prezidențial de instituire a stării de urgență nr. 195 din 16 martie 2020 nu a determinat și suspendarea sau încetarea activității practicienilor în insolvență, dat fiind că proporția covârșitoare a activității în procedura insolvenței se desfășura deja digitalizat, prin procedură scrisă.

Efectuarea actelor procedurale au putut fi continuate, adunările și comitetele de creditori au putut fi convocate, demersurile de valorificare în cadrul procedurilor de licitații/negocieri directe au continuat, la fel și planurile de distribuiri și rapoartele asupra fondurilor, tabelele de creanțe, rapoartele de activitate, rapoartele de cauze și împrejurări au fost întocmite și înregistrate la dosarul cauzei, respectiv publicate în Buletinul Procedurilor de Insolvență, integral funcțional în această perioadă. O opinie lansată în spațiul public precizează că „Limitarea interacțiunii umane este un pilon central al schimbărilor. Deși este o schimbare temporară, aptă să schimbe profund comportamentul actorilor procedurii, aceasta poate fi o oportunitate de digitalizare, respectiv eficientizare a procedurilor. „Distanțarea socială” impusă de criza COVID-19, are ca efect BPI-ificarea procedurilor.

Desigur, cu implicații în modificarea legislației, însă aceasta este direcția potrivită, atât spre economisirea resurselor cât și pentru diminuarea costurilor pentru toți participanții la procedură.”²⁴

Ca o concluzie, consider că procedura insolvenței este o activitate care se desfășoară în mare parte prin Buletinul Procedurilor de Insolvență, într-un cadru foarte bine reglementat, deja digitalizat, care reprezintă un exemplu de bune practici demn de urmat și de implementat și în cadrul altor proceduri judiciare care permit acest lucru.

Sigur că în materia insolvenței și în domeniul comercial în general, regina probelor o reprezintă înscrisul, fapt pentru care implementarea unui sistem digitalizat a fost mult mai ușoară, însă procedurile deja implementate în acest domeniu ar putea fi un punct de plecare și pentru alte proceduri judiciare, care s-ar putea adapta în funcție de specificul acestora. Cert este că, vrem nu vrem, trebuie și avem obligația să ne pregătim, să ne adaptăm acolo unde ne putem adapta, să acceptăm unde putem accepta și să acționăm unde putem acționa, deoarece digitalizarea reprezintă până la urmă viitorul, și depinde doar de noi cum vom fi pregătiți să-l întâmpinăm.

²⁴ <https://www.universuljuridic.ro/decretul-prezidential-si-instalarea-starii-de-urgenta-schimbari-in-dinamica-insolventei/>, accesat la data de 12.05.2020.

Subiect activ: bolnavul psihic

DENISA CÎRSTEAN

Student, anul IV

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București

Facultatea de Drept din Cluj-Napoca

Decizia nr. 76 din 09.03.2004. Omor calificat

S-a reținut că în dimineața zilei de 16 decembrie 2002, bănuind că între soția sa și victima C. A. s-au consumat relații intime, inculpatul M. I. a stabilit o întâlnire cu partea vătămată. După ce au intrat în curtea inculpatului, acesta a luat o bară metalică pe care o ascunsese anterior și i-a aplicat victimei mai multe lovituri în cap. După ce aceasta din urmă, a căzut la sol inculpatul, folosind un topor a continuat să lovească victima în zona capului cauzându-i plăgi și fracturi ce au culminat cu decesul.

Inculpatul a fost trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de omor calificat. Inițial a fost condamnat de către Tribunalul Cluj, prin sentința penală nr. 126 din 18 martie 2003, la o pedeapsă de 16 ani de închisoare și interzicerea pe o perioadă de 5 ani a drepturilor prevăzute de articolul 64, literele a), b), e) vechiul Cod penal. În urma efectuării expertizelor medico-legale psihiatrice s-a constatat faptul că inculpatul nu a avut discernământ în momentul comiterii infracțiunii. Viața, este unul dintre cele mai importante daruri, este o valoare supremă, bunul cel mai de preț al omului, așadar nimeni nu poate atenta la viața aproapelui, iar cel care o face nu va fi pedepsit doar de legea „pământească”, ci și de legea divină.

„Ce lucru desăvârșit e omul! Ce aleasă îi e cugetarea! Și cât de nemăsurate însușirile! Ce falnic și minunat în portul

¹ <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-7pfeiso/>, accesat 05.11.2017.

și mișcărilor sale! Întocmai ca un înger în fapte și ca un zeu în năzuințele lui. Podoaba luminii! Pildă a vietăților!”
(William Shakespeare, Hamlet, actul II, scena a II-a).

Omul este ființa iubită de Dumnezeu, creată din iubire, înnobilită cu diverse virtuți și moștenitor al pământului. Atențarea la viața unei persoane constituie infracțiune și, în consecință este pedepsită ca atare de către legea penală. Viața este ocrotită de legea penală încă de la concepere și până la moarte, ocrotirea vieții se îndreaptă atât asupra celor sănătoși, cât și asupra celor bolnavi, muribunzi, nefiind nimănui îngăduit să suprimă viața cuiva (...)².

Considerăm că este important să precizăm momentul în care începe viața, respectiv momentul în care încetează. În ceea ce privește momentul începerii vieții, din opinia majoritară rezultă că viața începe în momentul expulsiei copilului din corpul mamei, iar referitor la momentul încetării, s-a stabilit că momentul final al vieții este cel al morții cerebrale³.

Omorul calificat reprezintă o variantă agravată a infracțiunii de omor și constă în uciderea unei persoane în anumite împrejurări care imprimă faptei un grad de pericolozitate deosebit. Există opt împrejurări prin care se poate săvârși infracțiunea de omor calificat, acestea sunt prevăzute de articolul 189 Cod

² G. Antoniu, Șt. Daneș, M. Popa, *Codul penal actual comentat pe înțelesul tuturor*, Editura Orizonturi, București, 2010, p. 239.

³ I. Vasîu, *Drept penal. Partea specială*, Editura Alabastră, Cluj-Napoca, 2014, p. 33.

penal.

În cele ce urmează vom face o scurtă analiză a conținutului constitutiv a infracțiunii de omor calificat raportat la speța prezentată.

Obiectul juridic. La fel ca și la celelalte infracțiuni contra persoanei, obiectul juridic este reprezentat de relațiile sociale referitoare la dreptul la viață, despre care am amintit deja, o singură precizare se impune a fi făcută, anume, aceea că dreptul la viață este cel mai important drept pe care o persoană îl are, acesta este un drept natural și primordial pe care se fundamentează toate celelalte drepturi ale omului ca ființă socială¹.

Obiectul material al infracțiunii este reprezentat de corpul unei persoane în viață asupra căreia se realizează actele de violență care au ca urmare moartea victimei.

Subiectul activ. Poate fi orice persoană care îndeplinește condițiile prevăzute de legea penală pentru a fi subiect activ al infracțiunii, deci este persoana care săvârșește o infracțiune în mod nemijlocit nefiind necesară pentru existența infracțiunii vreo condiție specială a subiectului. Revenind la speța prezentată, dacă ne raportăm la condițiile necesare a fi îndeplinite pentru a fi subiect activ constatăm că sunt întrunite doar două dintre aceste condiții. Inculpatul este o persoană fizică și are vârsta prevăzută de lege pentru a răspunde penal. Condiția privitoare la responsabilitate nu este îndeplinită întrucât inculpatul suferă de o boală psihică, de aici decurge faptul că nici condiția referitoare la libertatea de voință și acțiune nu este îndeplinită.

După cum am menționat deja, inculpatul a fost condamnat la pedeapsa închisorii însă, acesta a făcut apel împotriva hotărârii solicitând achitarea deoarece suferă de schizofrenie. Inculpatul, prin apărător a

depus un bilet de ieșire din Spitalul de Psihiatrie „Gheorghe Marinescu” București, din care rezultă că a fost internat începând cu anul 1967 de mai multe ori în unități sanitare de profil, cu diagnosticul de „schizofrenie paranoidă”, pe perioada spitalizărilor i s-au aplicat tratamente cu neuroleptice majore (medicamente care diminuează simptomele bolilor psihice), tranchilizante, și s-a recomandat dispensarizare de specialitate și supraveghere din partea familiei.

S-a dispus astfel, efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice la Institutul de Medicină Legală „Mina Minovici” din București, care prin raportul întocmit la 11 iulie 2003 a concluzionat că inculpatul suferă de „schizofrenie catatonică - stadiu rezidual”, având discernământul abolit în momentul comiterii faptei.

La solicitarea Parchetului, s-a dispus efectuarea unei noi expertize din care a reieșit faptul că inculpatul a avut discernământ în momentul comiterii faptei.

Concluziile rapoartelor fiind contradictorii, Curtea de Apel Cluj, le-a trimis spre avizare Comisiei Superioare de Avizare și Control ce funcționează în cadrul Institutului Medico-Legal „Mina Minovici” București.

Comisia superioară medico-legală întrunită în ședința din 17 decembrie 2003, examinând cele două rapoarte medico-legale, l-a avizat pe primul, menționând că inculpatul M. I. prezintă diagnosticul „schizofrenie catatonică” stadiu rezidual, cu defect de tip paranoic (delir de gelozie) având discernământul abolit raportat la fapta comisă.

Discernământul abolit în momentul săvârșirii faptei echivalează cu starea de iresponsabilitate sau lipsă a capacității psihice de apreciere critică atât asupra conținutului, cât și asupra urmărilor social-negative ce pot decurge din comiterea acesteia².

Schizofrenia reprezintă o tulburare psihică majoră cu evoluție cronică, care necesită o abordare com-

¹ Gh. Mateuț, *Codul penal comentat. Partea specială*, vol. II, M. Basarab (coord.), Editura Hamangiu, 2008, p. 117.

² E. Drima, *Discernământul diminuat vs. responsabilitatea atenuată*, Editura Zigotto, Galați, 2011, p. 86.

plexă, ce depășește sfera medicală, extinzându-se spre sfera socială și cea existențială¹.

Schizofrenia presupune faptul că bolnavul acționează fără să conștientizeze ceea ce face, desigur acest lucru nu se întâmplă tot timpul deoarece schizofrenia presupune și faptul că bolnavul va avea momente în care va fi foarte lucid, dar va avea și momente în care nu va putea să dispună de propria persoană. În momentele sale delirante schizofrenul se poate afla la două extreme, ori nu va avea nici o manifestare ori se va manifesta violent, putând săvârși infracțiuni dintre cele mai grave. Spre exemplu, schizofrenicul poate premedita omorul sub influența ideilor delirante, comportamentul, înainte și după act, având un caracter straniu, neobișnuit, crima este executată cu cruzime, motivația acesteia fiind inexistentă sau bizară².

S-a stabilit că inculpatul suferă de schizofrenie catatonică. Catatonica cuprinde un ansamblu de tulburări psihomotorii, forma tipică de catatonie se caracterizează prin: pierderea inițiativei motrice, oarecare hipertonie musculară, fenomene parachinetice și tulburări mintale (mai ales stupoarea și negativismul - acesta presupune că bolnavul se va opune oricărei solicitări făcute de medic sau de o altă persoană)³. Apar însă în timpul puseului descărcării bruște de impulsivitate, care pot duce la acțiuni negândite, brutale și periculoase (impulsuri catatonice), pot apărea adevărate crize de furie foarte violente, cu agitație motorie în care lipsește cu totul rezonanța afectivă, bolnavii strigă, vociferează, verbigerează, în timpul unor astfel de crize, catatonicii pot comite crime dintre cele mai oribile⁴, la fel ca și cea din speța prezentată. Deși majoritatea simptomelor schizofre-

nei catatonice constau în mutism, stupoare (bolnavul, spre exemplu nu va avea nicio mimică a feței, nu va clipi sau o va face foarte rar, nu răspunde la nici o solicitare), adoptarea și menținerea unor posturi inadecvate sau bizare, menținerea unor posturi rigide în ciuda eforturilor de a fi mobilizat, tulburări majore de limbaj, în cazurile severe se poate ajunge chiar și la o izolare totală, impulsuri subite pun capăt uneori acestui tablou: strigăte, acte de violență, furie, agitație psihomotorie bizară, care îl fac pe bolnav periculos pentru anturajul său⁵. În tratatul de psihiatrie clinică realizat sub redacția medicului psihiatru Dan Preliceanu se dă exemplul clasic în care pacientul adoptă o poziție relativ ciudată pentru persoanele care nu cunosc acest tip de comportament, astfel pacientul în poziție culcată, păstrează ceafa îndoită, mimând că se sprijină pe o pernă⁶. Tot în tratatul amintit, se menționează faptul că alternativ cu imobilitatea se pot declanșa brusc, stări de agitație catatonică, în care predomină gesturile stereotipe și care pot fi marcate de violență verbală și fizică.

Subiectul pasiv este reprezentat de corpul victimei, ulterior decedate din cauza multiplelor traumatisme cauzate de intensitatea loviturilor săvârșite cu cele două obiecte apte de a ucide.

Prin obiect apt de a ucide înțelegem mijloacele fizice, care prin modul în care sunt folosite ori prin natura lor sunt apte de a pune în pericol viața unei persoane.

După consumarea omorului, subiectul pasiv nu mai este o persoană, ci o victimă⁷.

Prin victimă înțelegem orice persoană care suferă direct sau indirect consecințele fizice, materiale sau morale ale unei acțiuni sau inacțiuni criminale⁸.

¹ <http://www.romjpsychiat.ro/article/calitatea-vietii-si-managementul-psihiatric-n-schizofrenie>, accesat 10.11.2017.

² M. D. Moșescu, *Aplicarea măsurilor de siguranță prevăzute de Codul penal la bolnavii cu schizofrenie*, teză de doctorat, Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”, Iași, 2010, p. 6.

³ M. Șelaru, *Studii de psihiatrie schizofrenia*, vol. I, Editura Dosoitei, Iași, p. 89.

⁴ *Ibidem*, pp. 91-92.

⁵ E.M. Ciorabai, *Tratat de psihiatrie. Semiologie și psihopatologie*, Editura Top Form, București, 2011, p. 123.

⁶ D. Preliceanu (coordonator), *Expertiza medico-legală psihiatrică. Abordare interdisciplinară*, Editura Timpul, Iași, 2013, p. 375.

⁷ R. Șpan, P. Pitcovici, *Omorul. O analiză detaliată a infracțiunii*, Editura Sitech, Craiova, 2009, p. 151.

⁸ T. Bogdan și colab., *Comportamentul uman în procesul judiciar*,

Elementul material. Infracțiunea de omor calificat se poate comite prin acțiuni sau inacțiuni. Indiferent de modul de realizare (prin acțiune sau inacțiune), activitatea făptuitorului deucidere are atât un caracter material, cât și unul psihic (...)¹.

În speță, fapta s-a comis prin acțiune, inculpatul s-a folosit de o bară metalică și de un topor, ambele sunt obiecte apte de a ucide, nefiind necesară utilizarea ambelor obiecte întrucât persoana vătămată ar fi decedat chiar dacă inculpatul ar fi lovit-o doar cu bara metalică având în vedere zona vizată de către făptuitor. Deci, între activitatea materială și rezultatul produs există o evidentă legătură de cauzalitate, întrucât fără activitatea făptuitorului, urmarea imediată (moartea victimei) nu s-ar fi produs. Astfel, încă o condiție indispensabilă a răspunderii penale a fost îndeplinită.

Aptitudinea actului de violență de a suprima viața persoanei se deduce din materialitatea lui (ex re), în care se cuprind: instrumentul folosit și considerat ucigător (armă, otrăvă, cuțit etc.), numărul mare al loviturilor aplicate, intensitatea și orientarea lor spre regiuni vitale ale corpului victimei, ca elemente de natură să exprime sensul actului și valoarea lui distructivă².

Urmarea imediată. Actele de violență îndreptate asupra victimei au culminat cu decesul acesteia. Inculpatul, a vizat zona capului, una dintre zonele vitale ale corpului, lovind cu intensitate victima și cauzându-i plăgi și fracturi ce au avut ca urmare moartea violentă victimei. Prin moarte violentă se înțelege moartea care se datorează acțiunii brutale și bruște a unor factori traumatici externi asupra organismului (mecanici, fizici, chimici, biologici, psihici)³.

apud. T. Butoi, I.T. Butoi, *Psihologie judiciară, tratat universitar*, vol. I, Editura Fundației România de Mâine, București, 2001, p. 101.

¹ Gh. Mateuț, *op.cit.*, p. 119.

² I. Dobrinescu, *Infracțiuni contra persoanei*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, p. 26.

³ D. Perju-Dumbravă, *Medicină legală. Teorie și practică*, Editura Aragonaut, Cluj-Napoca, 2006, p. 19.

Latura subiectivă. În general acest timp de infracțiune se săvârșește cu intenție directă. Intenția de a ucide se deduce din materialitatea actelor folosite de infractor care evidențiază poziția acestuia față de rezultatele produse⁴. În speța prezentată, considerăm că intenția este directă deoarece inculpatul a vizat o anumită regiune a corpului, a utilizat obiecte apte de a ucide și a lovit victima cu intensitate.

S-a reținut că fapta a fost comisă cu premeditare, după un plan dinainte stabilit, prin pregătirea obiectelor apte să producă moartea victimei, hotărârea de suprimare a vieții acesteia fiind luată încă dinainte de data de 15 decembrie 2002. Astfel, în mod judicios s-a stabilit că făptuitorul a săvârșit infracțiunea de omor calificat, reținându-se agravanta premeditării. Premeditarea atribuie omorului caracter calificat deoarece, presupunând, pe de o parte, o concentrare a forțelor psihice ale făptuitorului, iar pe de altă parte, o pregătire a comiterii faptei, asigură acestuia șanse sporite de reușită, în același timp, premeditarea relevă și o pericolozitate mai mare a făptuitorului, care înțelege să procedeze metodic, cu calm pentru traducerea în fapt a hotărârii sale infracționale⁵. Strict literal, a premedita înseamnă a pune la cale, a plănuși, a pregăti. Acțiunea de premeditare implică o hotărâre prealabilă și activități materiale care să exteriorizeze hotărârea luată și premergătoare săvârșirii infracțiunii, cum ar fi cele de procurare sau de adaptare a instrumentelor în vederea comiterii omorului⁶.

Premeditarea presupune îndeplinirea următoarelor condiții⁷:

- Trecerea unui interval de timp între luarea hotărârii infracționale și momentul punerii în execu-

⁴ V. Păvăleanu, *Drept penal special*, Editura Universul juridic, București, 2014, p. 13.

⁵ O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ediția a IV-a, revizuită și adăugită, Editura Casa de Editură și Presă "Șansa" S.R.L., București, 2000, p. 57.

⁶ V. Dobrinoiu, *Noul Cod penal comentat. Partea specială*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 27.

⁷ I. Vasiliu, *op. cit.*, p. 41.

tare a intenției de a săvârși fapta;

- A doua condiție privește activitatea psihică a făptuitorului în sensul că acesta va trebui să mediteze și să reflecteze asupra modului în care va săvârși infracțiunea;
- A treia condiție presupune ca făptuitorul să treacă la următoarea etapă, aceea a săvârșirii unor acte de pregătire care să asigure realizarea infracțiunii.

Infractorul care își premeditează crima are, de obicei, inteligența peste medie, este metodic și viclean, iar crimele lui sunt bine gândite și cu atenție plănuite.(...) Crima este de obicei comisă în afara zonei unde locuiește sau lucrează (...). În speța analizată aceste criterii nu se aplică deoarece, crima a fost comisă chiar în curtea inculpatului, el fiind cel care a avut inițiativa de a se întâlni la domiciliu, totuși fapta a fost comisă într-un loc neaccesibil publicului. Considerăm că infracțiunea nu a fost foarte bine gândită întrucât observăm lipsa de dibăcie a acestuia, a acționat fără a-și lua vreo măsură de precauție, ar fi putut invita victima în interiorul casei unde ar fi putut să o ucidă, ar fi putut să ascundă cadavrul ori ar fi putut să ucidă victima folosind alte mijloace, chimice, de exemplu. Raportându-ne la expertiza medico-legală psihiatrică care a conchis că inculpatul nu are discernământ, conchidem la rândul nostru că acestuia din urmă îi lipsește unul dintre elementele esențiale ale intelectului: discernământul. Cât despre inteligență, menționăm faptul că bolnavii care suferă de schizofrenie pot avea un coeficient de inteligență peste medie, în ciuda studiilor care demonstrează că aceștia au dificultăți de atenție, memorie, învățare, limbaj și deseori își creează o lume proprie. Cu titlu de exemplu, îl menționăm pe John Nash bolnav de schizofrenie, matematician, câștigător al premiului Nobel pentru economie și cel care a inspirat personajul principal în filmul *O minte scilpitoare*.

Mobilul. Instanța de judecată va fi preocupată să stabilească, în fiecare caz, mobilul faptei, deoarece acesta influențează gravitatea faptei și prin urmare, poate contribui la realizarea unei juste individualizări judiciare a pedepsei. (...) intenția de omor nu se judecă prin prisma mobilului, deoarece acesta este de ordin intim și acoperă anumite sentimente sau trebuințe (gelozia, răzbunarea etc.)².

Am arătat faptul că expertiza medico-legală psihiatrică a conchis că inculpatul suferă de schizofrenie catatonică cu defect de tip paranoic, delir de gelozie. „Gelozia este cea mai mare dintre toate patimile, nu are milă față de cel pe care pretinde că-l iubește” François de la Rochefoucauld .

Gelozia presupune un amalgam de emoții, trăiri, care provoacă o stare de incertitudine și de teamă. Gelozia este de fapt, un sentiment provocat de tema de a fi înșelat. Există mai multe tipuri de gelozie, nu le vom enumera întrucât nu fac obiectul analizei, vom vorbi doar despre gelozia paranoică care este și cea mai gravă dintre toate formele de gelozie, fiind și cea care a determinat inculpatul să săvârșească infracțiunea.

Inculpatul a devenit suspicios încă dinaintea zile de 15 decembrie 2002, de obicei persoanele care suferă de paranoia au tendința să interpreteze chiar și cel mai neînsemnat gest, aceștia pierd oarecum contactul cu realitatea, se izolează într-o lume a lor fiind foarte suspicioși și neavând încredere în nimeni. Când vorbim despre delir de gelozie, paranoicul are impresia că partenerul îl înșală și caută adesea argumente false pentru susținerea delirului său. Nu putem spune că inculpatul a avut halucinații, considerăm că acesta a acționat în urma interpretării unor gesturi sau împrejurări. Fiind vorba despre schizofrenie este posibil ca acesta să fi acționat și pentru a înlătura un rău, potențialul rival. Adeseori se susține faptul că ”cine nu este gelos, nu iubește”, considerăm

¹ T. Butoi, I. T. Butoi, *op. cit.*, p. 33.

² R. Șpan, P. Pitcovici, *op. cit.*, pp.187-188.

că gelozia nu are nicio legătură cu iubirea, iubirea presupune încredere și libertate, pe când gelozia este cauzată de neîncredere, persoana geloasă deseori dorește să aibă controlul asupra celuilalt, îngrădindu-l. Astfel, în cazul făptuitorului din speța analizată considerăm că gelozia apare ca un simptom al schizofreniei de care suferă.

Delirul de gelozie este caracterizat prin dezvoltarea monstruoasă a exclusivismului posesiv amoros, cu numeroase interpretări¹. În psihicul bolnavului se instalează certitudinea infidelității partenerului, moment în care acesta va începe investigarea prin interogarea partenerului, filarea, interpretarea oricărui gest, invadarea spațiului privat etc.

Asupra inculpatului s-a luat măsura de siguranță a internării medicale până la însănătoșire întrucât ne aflăm în prezența unei cauze de neimputabilitate (iresponsabilitatea) prevăzute de articolul 28 Cod penal.

Suntem de acord că soluția dată de către instanță este una potrivită însă nu suntem de acord cu sintagma până la însănătoșire, considerăm că este mult spus până la însănătoșire dată fiind starea în care se află făptuitorul, suntem de părere că ar fi puțin probabil ca în cazul acestuia să intervină însănătoșirea, este posibilă doar o ameliorare având în vedere evoluția bolii de care suferă.

Persoana incapabilă psihic nu poate fi receptivă la amenințarea sancțiunilor din legea penală, pentru persoana iresponsabilă teama de pedeapsă nu intră ca un mobil în procesul de determinare a voinței, pentru aceleași considerente persoana iresponsabilă nu ar putea fi îndreptată prin aplicarea și executarea pedepsei².

Am constatat deci faptul că problema persoanelor cu tulburări psihice este una delicată din toate punctele de vedere, deoarece nu avem de-a face cu

un făptuitor propriu-zis, ci avem de-a face cu un bolnav care, de cele mai dese ori nu își poate controla acțiunile tocmai din cauza simptomelor ce nu mai pot fi ținute sub control. Bineînțeles că este dificil să prevenim actele antisociale săvârșite de această categorie de făptuitori dat fiind faptul că unii dintre aceștia nu se află în evidența unui medic de specialitate ori a medicului de familie. În această situație nu putem acționa în vreun fel, ci doar să apelăm la buna credință a familiei ori a persoanelor apropiate.

În concluzie, cu toate că bolnavul psihic din punct de vedere al răspunderii penale este un subiect special, ceea ce implică o reglementare specială în acest sens, actele normative existente în domeniu sunt incomplete, cuprinzând și diverse lacune care în practica judiciară ridică numeroase dificultăți în soluționarea cauzelor în care sunt implicați bolnavii psihic.

¹ E. M. Ciorabai, *op. cit.*, p. 103.

² V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale codului penal român. Partea generală*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, p. 352.

Aspecte de diferențiere în privința infracțiunilor de fals - de la teorie la practică judiciară

CARMEN ILEA

1. Introducere

În materia infracțiunilor de fals în înscrisuri, Codul penal¹ face o distincție între infracțiunile de fals cuprinse în Titlul VI, Capitolul III denumit „Falsuri în înscrisuri” și care au următorul conținut:

„Falsul material în înscrisuri oficiale

(1) Falsificarea unui înscris oficial, prin contrafacearea scrierii ori a subscrierii sau prin alterarea lui în orice mod, de natură să producă consecințe juridice, se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani.

(2) Falsul prevăzut în alin. (1), săvârșit de un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

3) Sunt asimilate înscrisurilor oficiale biletele, tichetele sau orice alte imprimare producătoare de consecințe juridice.

(4) Tentativa se pedepsește.” (art. 320 Cod penal)

„Falsul intelectual

(1) Falsificarea unui înscris oficial cu prilejul întocmirii acestuia, de către un funcționar public aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu, prin atestarea unor fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului ori prin omisiunea cu știință de a insera unele date sau împrejurări, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.

(2) Tentativa se pedepsește.” (art. 321 Cod penal)

„Falsul în înscrisuri sub semnătură privată

(1) Falsificarea unui înscris sub semnătură privată prin vreunul dintre modurile prevăzute în art. 320 sau art. 321, dacă făptuitorul folosește înscrisul falsificat ori îl încredințează altei persoane spre folosire, în vederea producerii unei consecințe juridice, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Tentativa se pedepsește.” (art. 322 Cod penal)

Infracțiunile de fals în înscrisuri reprezintă instituții importante în dreptul penal întrucât reglementează relațiile sociale referitoare la încrederea în documentele din circuitul juridic, relații tot mai des întâlnite în cadrul societății. Trăim într-o societate în care individul nu pune atât de mult accentul pe obligațiile care îi revin sau care i-ar putea reveni, ci se axează pe drepturile sale. Tocmai din aceste motive, în cadrul interacțiunilor sociale pot fi afectate valorile sociale protejate de lege, având drept urmare producerea unui pericol social. Infracțiunile de fals necesită o atenție sporită întrucât prin încălcarea normelor legale se aduce atingere încrederii care există atât în documentele oficiale, cât și în cele sub semnătură privată.

Lucrarea se axează în jurul aspectelor generale și particulare prevăzute de norma legală care ajută la distingerea infracțiunilor de fals, dar și pe analiza hotărârilor instanțelor de judecată în ceea ce privește încadrarea juridică și îndeplinirea condițiilor pentru

¹ Legea nr. 286/2009 privind Codul penal publicată în Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009, în vigoare de la 1 februarie 2014 potrivit Legii nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009.

antrenarea răspunderii penale.

2. Aspecte teoretice de diferențiere

În cazul infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată este periclitată încrederea care există în documentele sub semnătură privată. Denumirea de fals intelectual se explică prin prisma faptului că falsificarea adevărului privește mențiunile inserate în cuprinsul actului oficial pe care funcționarul public este îndreptățit să îl întocmească în realizarea atribuțiilor de serviciu și nu înscrisul în materialitatea lui, așa cum este prevăzut în cazul infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale.¹ Infracțiunile de fals material în înscrisuri oficiale și de fals intelectual creează o stare de pericol pentru relațiile sociale referitoare la încrederea publică care există în autenticitatea documentelor oficiale.²

Implicit, se reliefează o distincție importantă în privința obiectului material care, în cazul infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale poate fi reprezentat de înscrisurile oficiale așa cum prevede art. 178 alin. 2 Cod penal, și anume acele înscrisuri care emană de la „autoritățile publice, instituțiile publice sau alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică” (art. 176 Cod penal), de la „persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost investită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public” (art. 175 alin. 2 din Codul penal) sau care aparțin acestora. În doctrină s-a apreciat că este

de natura instituțiilor publice să emită înscrisuri care cuprind exercitarea autorității de stat, nefiind distinse situațiile în care acestea intră în raporturi juridice din domeniul privat, ceea ce determină asimilarea unor înscrisuri care ar trebui să fie sub semnătură privată în categoria înscrisurilor oficiale.³ De asemenea, sunt asimilate înscrisurilor oficiale și tichetele, biletele sau alte imprimare producătoare de consecințe juridice și care emană de la una dintre persoanele prevăzute de art. 178 alin. 2 din Codul penal. Totodată, sunt asimilate înscrisurilor oficiale atât duplicatele, originalele cât și fotocopiile. Este important de remarcat faptul că poate exista un obiect material al infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale, însă numai dacă infracțiunea este săvârșită prin contrafacere și atunci când este utilizat un document standardizat real, dar care este completat și semnat de o persoană ale cărei competențe nu sunt de a redacta un astfel de act.⁴ *Per a contrario*, în cazul infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată sunt considerate înscrisuri sub semnătură privată toate acele înscrisuri care nu emană de una dintre persoanele prevăzute în dispozițiile art. 178 alin. 2 din Codul penal, dar care sunt utilizate pentru producerea unor efecte juridice. În modalitatea realizării infracțiunii prin „contrafacere ori prin atestarea unor fapte sau împrejurări necorespunzătoare realității/omisiunea de a insera date sau împrejurări cu știință” (art. 322 alin. 1 Cod penal), infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată nu are obiect material. Nici în privința infracțiunii de fals intelectual nu există un obiect material, iar înscrisul falsificat va fi doar un rezultat al infracțiunii.⁵

Ceea ce diferențiază infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale de infracțiunea de falsificarea înscrisurilor sub semnătură privată sub aspectul sub-

¹ V. Dobrinou *et alli*, *Noul Cod Penal comentat. Partea specială*, editia a III-a revăzută și adăugită din 23 mai 2016, Editura Universul Juridic, București, 2016, disponibil pe: <https://idrept.ro/DocumentView.aspx?DocumentId=33011582&Info=RG9jSWQ9MTU2MDgmsW5kZXg9RCUzYSUyZiU1ZmNhYmluZXQlMmZjdCUyZmluZGV4JkhpdENvdW50PTM5JmhpdHM9Nys4K2QrZSsxMysxNisxNysxZCszZSsyMysyNCsyOSsyYSszNCszNSszOCsoMCS0Zis1MCS1NSs1Nis1ZSszNCszNSszOSs3YSs4MSs3MTUrNzE2KzcxYys3MwQrNzJlKzkiNis5NTkrOTVhKzZk2OCs5NjkrOTg2Kzk4Nys=>, accesat la data de 14.05.2020.

² A se vedea S. Bogdan (coord.), *Noul Cod penal. Partea specială. Analize, explicații, comentarii. Perspectiva clujeană*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 540.

³ *Ibidem*, p. 542.

⁴ Pentru detalii C. Rotaru, *Falsuri în înscrisuri*, în C. Rotaru, A.-R. Trandafir, V. Cioclei în *Drept penal. Partea specială II. Curs tematic*, ediția a 3-a, Ed. C.H.Beck, București, 2019, p. 378.

⁵ *Ibidem*, pp. 385-394.

iectului activ este faptul că în cazul infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale legiuitorul a prevăzut și o variantă agravată care implică obligativitatea subiectului activ de a avea calitatea de funcționar public aflat în realizarea atribuțiilor de serviciu. Pe de altă parte, infracțiunea de fals intelectual prevede doar o variantă tip, variantă care este condiționată de calitatea de funcționar public a subiectului activ, iar din reglementarea infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată reiese faptul că subiectul activ este necircumstanțiat.¹ Având în vedere subiectul pasiv, în cazul infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale se remarcă atât un subiect pasiv principal, reprezentat de autoritatea publică emitentă a documentului oficial, cât și un subiect pasiv secundar, și anume persoana căreia i-au fost afectate interesele prin acțiunea de falsificare. În opoziție, în cazul infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată există numai un subiect pasiv eventual, iar în privința infracțiunii de fals intelectual, se poate remarca că subiectul pasiv este reprezentat de instituția publică în care funcționarul public își realizează activitatea.²

A *fortiori*, o precizare importantă se referă la elementul material al infracțiunilor analizate. În consecință, falsificarea înscrisurilor oficiale se poate realiza „prin contrafacerea scrierii ori a subscrierii sau prin alterarea lui în orice mod” (art. 320 alin. 1 Cod penal), spre deosebire de falsul intelectual care constă în „atestarea unor fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului ori prin omisiunea cu știință de a insera unele date sau împrejurări” (art. 321 alin. 1 Cod penal). De evidențiat este și faptul că falsificarea înscrisurilor sub semnătură privată împrumută elementul material atât de la infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale, cât și de la infracțiunea de fals intelectual. În cazul falsului material în înscrisuri oficiale, infracțiunea se consumă în momentul falsificării actului, fiind fără importanță dacă actul res-

pectiv a fost folosit sau nu, iar în cazul infracțiunii de fals intelectual reprezintă o cerință esențială ca acțiunile specifice elementului material să fie realizate în momentul întocmirii documentului, și nu ulterior, de către persoana îndreptățită să realizeze actele. Acest din urmă fapt va ajuta la diferențierea de infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale în varianta agravată. Referitor la infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, este cuprinsă în structura sa atât acțiunea de falsificare, cât și acțiunea de folosire sau de încredințare unei terțe persoane spre folosire pentru producerea unor consecințe juridice, fiind necesar ca înscrisul falsificat să aibă semnificație juridică. Astfel, fapta va fi una tipică numai dacă se realizează și acțiunea de folosire ori încredințare a documentului falsificat. De observat este faptul că infracțiunea de uz de fals nu se va reține în concurs real, ci va fi absorbită în conținutul infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, unde pentru existența infracțiunii înscrisul trebuie să fie utilizat. În cazul infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale și fals intelectual se va putea reține în concurs și infracțiunea de uz de fals, dar numai dacă autorul falsului este și cel care utilizează ulterior înscrisul respectiv.³ În ipoteza în care autorul falsifică înscrisuri oficiale și înscrisuri sub semnătură privată în aceeași împrejurare, se apreciază că ar trebui să răspundă numai pentru infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale, aceasta fiind forma mai gravă.⁴

Infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale în varianta agravată se sancționează cu pedeapsa închisorii de la unu la 5 ani și cu pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, spre deosebire de infracțiunea de fals intelectual unde legiuitorul nu a prevăzut și o pedeapsă complementară, deși subiectul activ este tot un funcționar public în exercitarea atribuțiilor de serviciu. În cazul falsificării înscrisurilor sub semnătură privată legiuitorul a prevăzut numai o variantă tip care se pedepsește cu în-

¹ M. Udriou, *Drept penal. Partea specială*, ediția a VI-a, Editura C.H.Beck, București, 2019, pp. 698-710.

² Pentru detalii, C. Rotaru, *op.cit.*, pp. 379-396.

³ *Ibidem*.

⁴ A se vedea S. Bogdan, *op.cit.*, p. 548.

chisoarea de la 6 luni a 3 ani alternativ cu pedeapsa amenzii.¹

Înalta Curte de Casație și Justiție a fost sesizată în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, statuând la data de 20.01.2020 faptul că „folosirea sau prezentarea cu rea-credință de înscrisuri sub semnătură privată falsificate, care a avut ca rezultat obținerea, pe nedrept, de fonduri din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, săvârșită de către aceeași persoană care, în calitate de autor sau participant secundar, a contribuit la comiterea falsului, realizează conținutul infracțiunilor de folosire sau prezentare cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, prevăzută de art. 181 alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, și fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, în concurs real.”²

3. *Dura lex, sed lex. Iurisprudentia*

Pentru a ilustra aspectele teoretice anterioare, urmează a fi prezentate câteva decizii de practică judiciară ale instanțelor prin care sunt arătate raționamentele pentru care poate fi antrenată răspunderea penală pentru infracțiunile redată în prima parte a lucrării. De asemenea, rolul acestor expuneri este și de a reliefa aplicarea unitară a textului de lege, precum și faptul că au fost soluționate în lumina Codului penal.

I. Curtea de apel București³ s-a pronunțat într-o

¹ M. Udrioiu, *op.cit.*, pp. 701-715.

² A se vedea Înalta Curte de Casație și Justiție, Decizia nr. 3/2020 privind pronunțarea asupra sesizării formulate de Curtea de Apel Iași -secția penală și pentru cauze cu minori în Dosarul nr. 5.916/99/2016 publicată în Monitorul Oficial nr. 138 din 21 februarie 2020, în vigoare de la 21 februarie 2020.

³ Curtea de Apel București, Secția a II-a penală, Decizia penală nr. 1162/A din data de 26.09.2018, <https://idrept.ro/DocumentView.aspx?DocumentId=17469872&Info=RG9jSWQ9MzYwMTM3JkluZGV4PUQIM2EIMmYINWZjYWJpbmVoJTJmcGoiMmZpbmRleCZlaXRDb3VudDoyNCZoaXRzPTF0OSsxNGFrMTRiKzEoYysxNGQrMTViKzE2OCthNmUrYTZmK2E3ZCthN2UrYTdmK2E4MCthODFhK2E4ZithOTcrYTksK2E5>

cauză reținând că la data de 24.06.2015, inculpatul M.R. a condus un autoturism pe un drum public din jud. Călărași, fiind oprit regulamentar de către un echipaj de poliție, iar la solicitarea de către organele de poliție a documentelor a prezentat cartea sa de identitate, precum și un permis de conducere pe numele său. Inculpatul a fost condus la sediul poliției unde s-a descoperit după o serie de verificări în baza de date a poliției faptul că nu deținea permis de conducere pentru nicio categorie de vehicule, iar permisul prezentat aparținea unei alte persoane de cetățenie marocană F., permis eliberat la data de 04.03.2004 în Bologna, Italia, fiind valabil până la data de 19.02.2014.

S-a constatat faptul că inculpatul a dobândit permisul de la un cetățean albanez din orașul Bologna, Italia în schimbul sumei de 600 euro. Inculpatul avea cunoștință de faptul că permisul de conducere este fals, însă a primit asigurări din partea celor care i l-au procurat că autoritățile române nu au posibilitatea de a verifica un permis de conducere eliberat într-o altă țară. Instanța a reținut în sarcina inculpatului săvârșirea infracțiunilor de conducerea unui vehicul fără permis de conducere, complicitate la infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale și uz de fals.

Astfel, se poate observa că fapta inculpatul de a procura într-un mod nelegal un permis de conducere care este un document oficial, fiind emis de o instituție publică în schimbul sumei de 600 de euro prin oferirea datelor sale de identitate în scopul alterării unui document oficial, reprezintă complicitate la infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale. De asemenea, se poate antrena și răspunderea pentru infracțiunea de uz de fals întrucât inculpatul a prezentat un înscris oficial în fața organelor de poliție, cu intenția de a produce consecințe juridice știind că permisul a fost falsificat în prealabil.

II. Într-o altă cauză, Curtea de Apel Cluj⁴ a reținut

[YmthOWQrYwFzK2FhOCThYTKrMTJmZCs](https://www.ymthowqr.ywefzk2.fhOCThYTKrMTJmZCs), accesat la data de 05.04.2020.

⁴ Curtea de Apel Cluj, Secția penală, Decizia penală nr.

faptul că inculpatul a fost revocat din funcția președinte al Asociației de Proprietari întrucât în perioada în care a fost președinte al Asociației de Proprietari s-a folosit de această calitate pentru a sustrage bani din contul asociației, iar ulterior a falsificat semnăturile președintelui de asociație B. și a administratorului P., folosind fără drept ștampila respectivă pentru a întocmi o adeverință în așa fel încât să reiasă faptul că nu are debite față de Asociație și pe care a folosit-o pentru a înstrăina apartamentul nr. 38 ce se afla în proprietatea sa. Inculpatul avea un debit față de asociație de 1.500 de lei reprezentând bani însușiți din patrimoniul asociației în lunile iunie 2013 și iulie 2013, respectiv datorii la întreținere în valoare de 800 lei. La data de 17.02.2014, noul proprietar a comunicat administratorului Asociației de Proprietari Bucegi nr. 17 din mun. Cluj-Napoca faptul că este proprietarul respectivului apartament. Cu acea ocazie, B. a aflat că inculpatul și-a înstrăinat apartamentul și întrucât cunoștea că acesta are datorii față de asociație s-a deplasat împreună cu noul proprietar al apartamentului, R. și cu administratorul asociației, P. la sediul Societății Profesionale Notariale unde i-a fost pusă la dispoziție o copie a adeverinței nr. 51/2014. În acel moment, B. a constatat faptul că pe aceasta era aplicată vechea ștampilă a asociației și că semnătura lui și ale lui P. a fost falsificată.

Este de observat faptul că acțiunea inculpatului s-a realizat prin contrafacerea scrierii și a subscrierii, întocmind adeverința în așa fel încât să rezulte împrejurări neconforme cu realitatea, adică faptul că nu are debite față de Asociație, utilizând-o ulterior în vederea înstrăinării apartamentului unei terțe persoane. Așadar, rezultă în mod evident întrunirea elementelor constitutive ale infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, adeverința respectivă neputând caracteriza un înscris oficial, așa cum e definit de legiuitor în art. 178 alin. 2 din Codul

716/A/2017 din data de 04 mai 2017, <http://www.rolii.ro/hotarari/5914c3d7e4900964f800006e>, accesat la data de 05.04.2020.

penal, dar și pentru faptul că înscrisul a fost utilizat pentru a produce unele consecințe juridice, motiv pentru care instanța a reținut în sarcina inculpatului săvârșirea acestei infracțiuni, prevăzută de art. 322 din Codul penal.

III. Într-o cauză a Curții de Apel București¹ s-a reținut în sarcina inculpatului D.I., în calitate de agent de poliție al Postului de Poliție Transporturi Feroviare R. săvârșirea infracțiunilor de fals intelectual în formă continuată și uz de fals întrucât în perioada 2009-2014 a falsificat înscrisuri în privința evidenței și expediției unor documente, prin care a atestat în mod neadevărat faptul că a trimis procesele-verbale de contravenție întocmite de alți agenți constatați spre autoritățile fiscale în vederea punerii în executare. Realizarea comunicării era necesară pentru încasarea amenzilor aplicate prin contravenții sau pentru executarea silită a acestora. Inculpatul a inserat aspecte nereale în privința datei, organului și locului unde s-a trimis procesul-verbal pentru a demonstra expedierea fictivă, dar și primirea fictivă prin semnături de primire realizate olograf. Acesta a mai falsificat numeroase borderouri privind expediția poștală a proceselor-verbale de contravenție către primăriile unor localități, iar semnăturile de predare-primire au fost realizate tot de către inculpat.

În susținerea celor menționate, fapta inculpatului în calitate de funcționar public aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu de a insera mențiuni nereale în registrele de evidență a proceselor-verbale de contravenție, în adresele de înaintare a proceselor-verbale către primării, precum și în borderourile de expediție poștale către primăriile în circumscripția cărora persoanele sancționate aveau domiciliul întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de fals

¹ Pentru detalii, Curtea de Apel București, Secția penală, Decizia nr. 1398/2018 din data de 29 noiembrie 2018, <https://idrept.ro/DocumentView.aspx?DocumentId=17448222&Info=RG9jSWO9MzZmODg1kluzGV4PUQjMzEIMmYINWZjYVJpbmVoJTJmcGolMmZpbmRleCZlaXRDb3VudDoxMyZoaXRzPTF3ZisxODArMTgxKzF4NisxOGYrMTk2KzF5OCsxQWlrMTljKzE5ZCsxQWUrMWEzKzFhZCs=>, accesat la data de 14.05.2020.

intelectual în forma continuată. Mai mult decât atât, fapta de a folosi documentele falsificate în scopul de a atesta în mod neadevărat îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, și anume acelea de a comunica procesele verbale în vederea executării sancțiunilor realizează elementele de tipicitate ale infracțiunii de uz de fals.

IV. Instanța supremă¹ a statuat că reprezintă infracțiunea de instigare la fals intelectual fapta inculpatei M.A.V. de a-l determinat pe R.P., judecător din cadrul Judecătoriei N. să consemneze în încheiere participarea unui alt procuror la ședința de judecată pentru a nu fi incidentă cauza de incompatibilitate a inculpatei în cauză. Astfel, acțiunea de a consemna aspecte neconforme cu realitatea de către un funcționar public aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu pentru ascunderea adevărului întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de fals intelectual, iar determinarea unei asemenea persoane de a acționa contrar normelor în vigoare reprezintă instigare la fals intelectual. Nu are relevanță mobilul sau scopul, inculpatul fiind în cunoștință de cauză, dovadă fiind repetatele insistențe de a fi inserate aspecte necorespunzătoare adevărului.

V. În mod asemănător, Înalta Curte de Casație și Justiție² a reținut într-o altă cauză că reprezintă aceeași infracțiune, și anume instigare la fals intelectual, fapta inculpatului care a propus unui agent de circulație să încheie procesul-verbal de contravenție la o altă dată în vederea încheierii de către inculpat a unei asigurări Casco pentru a obține despăgubiri.

VI. Într-o altă cauză, instanța supremă³ a reținut faptul că sunt întrunite elementele constitutive ale participației improprie la infracțiunea de fals intelectual în formă continuată pentru fapta inculpatului care, în baza aceleiași rezoluții infracționale în 2006 și 2007 a anexat documente false care conțineau da-

te și mențiuni nereale prin care se identifica amplasarea imobilului în teritoriu, având drept consecință emiterea unor certificate de urbanism de către alți funcționari publici din cadrul primăriei care nu aveau cunoștință de aceste fapte ilicite, precum și efectuarea de mențiuni nereale în Registrul Comerțului prin hotărârea judecătorului pe baza documentelor false depuse de către inculpat.

Astfel, Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât faptul că infracțiunea se poate săvârși și fără vinovăție, în forma participației improprie. De asemenea, răspunderea pentru infracțiune nu este condiționată de existența unui anumit mobil sau scop, inculpatul fiind conștient de faptul că actul nu relevă adevărul.

4. *Repere conclusive*

În privința infracțiunilor de fals în înscrisuri, Codul penal actual prevede anumite distincții referitoare la conținutul normei legale. Astfel, infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale și infracțiunea de fals intelectual din actuala reglementare implică necesitatea calității de funcționar public aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu a subiectului activ, nu doar aceea de funcționar. Referitor la infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată a fost remediată o lacună legislativă, nefiind prevăzută anterior modalitatea săvârșirii infracțiunii prin ipotezele prevăzute în cadrul infracțiunii de fals intelectual. De asemenea, sancțiunea prevăzută de legiuitor este modificată în cazul tuturor celor trei infracțiuni de fals analizate, limitele de pedeapsă fiind mai ridicate decât în vechea reglementare. Raportat la deciziile instanțelor de judecată, se poate observa din analiza realizată faptul că au fost întrunite elementele constitutive pentru reținerea infracțiunilor în cauză sub încadrarea juridică corespunzătoare.

Așadar, corelarea noțiunilor teoretice cu jurisprudența prezintă o importanță deosebită în evidențierea argumentelor pentru care poate fi angajată răspunderea penală. Totodată, deciziile Curții Constituționale și ale Înaltei Curți de Casație și Justiție au un

¹ Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția penală, Decizia nr. 90/2015 în M. Udrioiu, *op.cit.*, pp.707-708.

² Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția penală, Decizia nr. 5049/06.09.2006 în C. Rotaru, *op.cit.*, p. 386.

³ Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția penală, Decizia nr. 82 din 11 martie 2015 în M. Udrioiu, *op.cit.*, p. 703-704.

rol esențial pentru aplicarea în mod unitar a legii penale pe întreg teritoriul statului român.

Unele aspecte privind infracțiunile de corupție

LIVIU-VASILE ȘERBAN

Student, anul IV

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București

Facultatea de Drept din Cluj-Napoca

I. Aspecte introductive

Corupția reprezintă un fenomen infracțional complex și extins în întreaga lume, indiferent de forma de guvernământ. Formele în care acesta se manifestă se bucură de o diversitate fără precedent. Nu în ultimul rând, pe lângă faptul că efectele se răsfrâng și asupra bunei funcționări a aparatului statal, consecințele nefaste se produc atât în plan intern, cât și în plan extern.

Etimologic, cuvântul derivă din latinescul „coruptio-onis”, care semnifică o stare de abatere de la moralitate, de la cinste. Banca Mondială¹ a conturat o imagine de ansamblu și a catalogat fenomenul ca fiind un obstacol de ordin major în dezvoltarea economică a unei țări, piedică prin intermediul căreia investițiile interne și cele externe sunt reduse substanțial, funcția publică fiind abuzată pentru câștig propriu atunci când un funcționar solicită sau acceptă o mită. Cu privire la perspectiva antemenționată, conceptul este tratat într-un mod nefericit, în sensul că, așa cum corect s-a precizat în literatura de specialitate², fenomenul corupției înglobează mita, însă aceasta din urmă termen nu este deloc sinonim cu corupția, mita fiind un element mult mai restrâns și, evident, mai puțin subtil. În orice caz, se conturează un comportament care deviază de la regulile firești de conduită morală pe care trebuie să le respecte cel

aflat în exercitarea unei funcții, iar beneficiile ce decurg din întreaga operațiune le revin celor puțini și care sunt profund integrați în sistem, iar costurile sunt achitate de către societate, în fond de către cei lipsiți de putere³.

De altfel, s-a conchis, prin prisma recentelor cercetări, că prezentul fenomen zdruncină dezvoltarea politică, economică și democratică, corupția nefiind, în sine, doar o cauză, ci și un efect, un simptom al problemelor profund înrădăcinate în multe verigi importante ale societății noastre⁴.

Nu în ultimul rând, în societatea contemporană, lupta împotriva corupției reprezintă o prioritate. Dacă ne întrebăm, însă, de ce, atunci o primă explicație ar fi aceea că fenomenul infracțional s-a agravat, fapt ce generează o indignare populară și o nouă atitudine politică⁵. Iar unul dintre argumentele care susțin agravarea fenomenului l-ar putea constitui creșterea accelerată a comerțului internațional și a nivelului comunicațiilor la nivel global, conducând, mai mult ca oricând în istorie, la o creștere a expunerii la tentații economice⁶. Conform autorului antecitat, un alt argument l-ar putea constitui faptul că oamenii blamează corupția pentru simplul fapt că reformele democratice nu s-au ridicat la înălțimea așteptărilor, însă, fiind greu de stabilit dacă fenomenul urmează

¹ Banca Mondială, *Helping countries combat corruption*, Septembrie, 1997, accesat în data de 27.04.2020 la adresa: <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/corruptn.pdf>.

² N. Radu, *Corupția și politicile anticorupție*, Ed. Polirom, București, 2010, p. 39.

³ M. Johnston, *Corupția și formele sale. Bogăție, putere și democrație*, traducere de Silvia Chirilă, Ed. Polirom, București, 2007, pp. 39-40.

⁴ *Idem*, p. 47.

⁵ R. Klitgaard, R. MacLean-Abaroa, H. L. Parris, *Orașe corupte. Ghid practic de tratament și prevenire*, Traducere de Grațiana Zotica, Ed. Humanitas, București, 2000, p.22.

⁶ *Ibidem*.

un curs ascendent, ori descendent, incontestabil este faptul că măsura în care percepem noi corupția, dar și intoleranța față de aceasta, se află pe o pantă ascendentă.

Doctrina românească¹ evidențiază, din punct de vedere criminologic, existența a trei tipuri de corupție: corupția sistematică – atunci când sunt lovite în special nivelurile instituționale de nivel înalt până la veriga politică, corupția sporadică – atunci când se evidențiază cazuri limitate teritorial, o rețea nedezvoltată, rudimentară și, nu în ultimul rând, corupția ocazională – care vizează doar un număr mic de cazuri, nefiind apte de a naște un fenomen dinamic.

În ceea ce privește tipurile de corupție și luând în calcul complexitatea fenomenului infracțional, s-au ivit o serie de clasificări, astfel că, în revistele de specialitate² corupția a fost divizată în marea și mica corupție. Conform acestui autor, marea corupție coincide cu tipologia corupției politice, care se întâlnește la nivelul organelor centralizate ale statului și acoperă o dimensiune lărgită de practici: de la finanțarea ilegală a partidelor politice, până la cumpărare de voturi sau traficarea influenței de către politicieni. Mica corupție însă, este asemuită celei administrative, ori birocratice, care se întâlnește într-un cadru mai restrâns, acolo unde cetățeanul are contact direct cu oficialii. Cu privire la gradul de impact pe care îl poartă, acesta poate fi extins sau individual. Aceeași clasificare este realizată și de către Convenția penală privind corupția³, intrată în vigoare la data de 1 iulie 2002.

Prin urmare, această lucrare are menirea de a analiza curentul infracțional al corupției în spațiul românesc, de a determina izvorul acestei nelegiuiri și

a arăta cum sunt pedepsite faptele de corupție în legislația românească. În cele ce urmează, se va trata pe larg corupția în România incluzând statistici internaționale și rezultatele din ultimii doi ani ai Direcției Naționale Anticorupție.

II. Corupția în România

Din punct de vedere istoric, fenomenul devine vizibil atunci când au fost introduse obligații pe care Țările Române, aflate sub ocupație otomană, trebuiau să le achite osmanilor. Corupția, însă, era evidentă și limpede în raportul dintre pretendenții acelor vremuri la tron și sultan, acesta din urmă furnizând ungera numai după ce era mulțumit și împăcat cu diverse daruri⁴. Mita acelor vremuri, conform literaturii de specialitate⁵, purta denumirea de „peșcheș” și reprezenta un dar oferit sultanului, ori altor demnitari. S-a învederat că primele peșcheșuri erau oferite dezinteresat, însă, cu trecerea timpului, s-a observat că otomanii aflați la cârmuire erau tot mai des recompensați cu diverse blănuri, cai și șoimi.

Și în prezent, corupția reprezintă un incontestabil fenomen. S-a susținut⁶, pe bună dreptate că, în general, corupția conduce la denaturarea cheltuielilor publice, marginalizarea cetățenilor din procesul politic, reducerea creșterii economice și la favorizarea instaurării disprețului față de instituțiile publice, politica democratică și statul de drept.

a) Infracțiunile de corupție prevăzute de legislația în vigoare

În sensul dispozițiilor din Codul penal și Legii nr.

¹ E. Savona, L. Mezzanotte, *Corupția în Europa*, traducere de A. Dan, în revista de Criminologie, de Criminalistică și de Penologie nr.8/2000, pp. 35-37 apud. Gh. Ivan, *Infracțiuni de corupție* în G. Antoniu, T. Toader (coord.), *Explicațiile Noului Cod Penal*, vol. IV, Ed. Universul juridic, București, 2016, p. 178.

² D. Goșa, *Aspecte generale privind martorul denunțator, în cazul probațiunii infracțiunilor de corupție*, în „Revista Criminalistică”, nr.1(109), vol. XVIII, 2017, p. 2504.

³ Publicat în M.Of. nr. 65/30 ianuarie 2002.

⁴ A. Ion, *Istoria mitei la români. De ce sunt considerate peșcheșul și ruș-fetul primele forme ale corupției*, https://adevarul.ro/locale/targu-jiu/istoria-mitei-romani-considerate-peschesul-rusfetul-primele-forme-coruptiei-1_5affd7a0df52022f7527a95b/index.html. (Accesat la data de 29.07.2020).

⁵ A se vedea acad. Ș. Ștefănescu, C. Mureșanu, T. Teoteoi, *Istoria Românilor*, Vol. IV, Ed. Enciclopedică, București, 2001.

⁶ M. Ristei, *The Politics of Corruption: Political Will and the Rule of Law in Post-Communist Romania*, Journal of Communist Studies and Transition Politics, 26:3, 341-362, 2010, document disponibil la adresa: <http://dx.doi.org/10.1080/13523279.2010.496324>.

78/8.05.2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție¹, sunt infracțiuni de corupție în spațiul românesc: luarea de mită (art. 289 Cod penal), darea de mită (art. 290 Cod penal), traficul de influență (art. 291 Cod penal) și cumpărarea de influență (art. 292 Cod penal).

Rațiunea pentru care infracțiunile mai înainte menționate au fost plasate sub un titlu și un capitol unic îl reprezintă similitudinea cu privire la obiectul lor juridic și la urmarea socialmente periculoasă. Ce este comun acestor infracțiuni este obiectul lor juridic, anume – relațiile sociale care se desfășoară și fructifică în legătură cu ocrotirea valorii sociale pe care o reprezintă interesul public². Toate cele patru infracțiuni de corupție din legislația românească au o urmare imediată comună, ce constă într-o stare de pericol pentru desfășurarea cu probitate a atribuțiilor de serviciu de către funcționarii publici, ori de către alte persoane asimilate. Similarități există, de altfel, și sub aspectul participației penale, ea fiind posibilă sub toate formele în cazul acestor infracțiuni, de precizat însă că, în cazul infracțiunii de luare de mită, pentru existența coautoratului este necesar ca făptuitorii să aibă fie calitatea de funcționar public, fie cea a unei persoane asimilate.

Luarea de mită, reglementată de art. 289 Cod penal și de art. 7 din Legea nr. 78/2000, prezintă un pericol social sporit, funcția publică fiind practic comercializată.

Elementul material al laturii obiective îl reprezintă: pretinderea de bani sau alte foloase, primirea de bani sau alte foloase, acceptarea promisiunii de bani sau alte foloase. În ceea ce privește acțiunea ce constituie elementul material al laturii obiective, aceasta trebuie să aibă loc în legătură cu: îndeplinirea sau neîndeplinirea unui act ce intră în îndatoririle de serviciu ale făptuitorului; urgentarea, ori întârzierea îndeplinirii unui act ce intră în îndatoririle de serviciu ale făptuitorului; sau cu îndeplinirea unui act contrar

îndatoririlor de serviciu.

Varianta asimilată este prevăzută în alin. (2) al aceluiași text de încriminare, care prevede că „fapta prevăzută în alin. (1), săvârșită de una dintre persoanele prevăzute în art. 175 alin. (2), constituie infracțiune numai când este comisă în legătură cu neîndeplinirea, întârzierea îndeplinirii unui act privitor la îndatoririle sale legale sau în legătură cu efectuarea unui act contrar acestor îndatoriri”.

Varianta atenuată este prevăzută de art. 308 Cod penal și constă în fapta prevăzută de art. 289 săvârșită de către sau în legătură cu persoanele care exercită, permanent ori temporar, cu sau fără o remunerație, o însărcinare de orice natură în serviciul unei persoane fizice dintre cele prevăzute la art. 175 alin. (2) ori în cadrul oricărei persoane juridice, în acest caz limitele speciale ale pedepsei reducându-se cu o treime.

Varianta agravată este prevăzută de art. 7 din Legea nr. 78/2000, republicată, limitele de pedeapsă prevăzute de art. 289 Cod penal majorându-se cu o treime în situația în care subiectul activ este unul dintre cei prevăzuți de lit. a)-d) ale textului normativ antecitat. Astfel, categoriile de subiecți care atrag răspunderea în formă agravată sunt: persoanele care exercită o funcție de demnitate publică, judecătorii sau procurorii, persoanele care sunt organe de cercetare penală sau care au atribuții de constatare ori de sancționare a contravențiilor sau persoanele prevăzute la art. 293 C. pen.

Infracțiunea de dare de mită este reglementată de art. 290 Cod penal, fiind incriminată o variantă tip (în art. 290 Cod penal) și una atenuată (în art. 308 Cod penal).

Varianta tip, prevăzută la art. 290 alin. (1) Cod penal, definește darea de mită ca fiind „promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase”, în condițiile arătate în art. 289 Cod penal.

Art. 290 Cod penal reglementează în alin. (2) o cauză de neimputabilitate, în sensul că fapta prevăzută în varianta tip nu constituie infracțiune atunci

¹ Publicat în M. Of. nr. 219/18 mai 2000.

² G. Antoniu, T. Toader, *op cit.*, p. 165.

când mituitorul a fost constrâns prin orice mijloace de către cel care a luat mita, iar în alin. (3) o cauză de nepedepsire, în sensul că mituitorul nu se pedepsește dacă denunță fapta mai înainte ca organul de urmărire penală să fi fost sesizat. Actualmente, cu privire la acest ultim aspect, este imperios necesară întrunirea cumulativă a următoarelor condiții pentru a opera cauza de nepedepsire: în primul rând, mituitorul trebuie să denunțe fapta, în al doilea rând, denunțarea trebuie făcută unui organ de urmărire penală (procuror, ori organ de cercetare penală), în al treilea rând, denunțarea trebuie făcută mai înainte ca organul de urmărire penală să fi fost sesizat.

Varianta atenuată - art. 308 Cod penal, ca și în cazul luării de mită, prevede că, în situația în care fapta este comisă de o persoană sau în legătură cu o persoană care exercită, permanent ori temporar, cu sau fără o remunerație, o însărcinare de orice natură în serviciul unei persoane fizice dintre cele prevăzute la art. 175 alin. (2) ori în cadrul oricărei persoane juridice, limitele de pedeapsă stabilite de către legiuitor se vor reduce cu o treime.

Infrațiunea de trafic de influență este reglementată de dispozițiile art. 291 Cod penal și constă în acțiunea de pretindere, primire ori acceptare de promisiuni de bani sau alte foloase, direct sau indirect, pentru sine sau pentru altul, săvârșită de către o persoană care are influență sau lasă să se creadă că are influență asupra unui funcționar public și care promite că îl va determina pe acesta să îndeplinească, să nu îndeplinească, să urgenteze ori să întârzie îndeplinirea unui act ce intră în îndatoririle sale de serviciu sau să îndeplinească un act contrar acestor îndatoriri”

Forma agravată se va reține în situația în care subiectul activ exercită o funcție de demnitate publică, este judecător sau procuror, este organ de cercetare penală sau are atribuții de constatare ori de sancționare a contravențiilor, ori este una dintre persoanele prevăzute la art. 293 din Codul penal, fapta sancționându-se cu pedeapsa prevăzută, ale cărei limite se majorează cu o treime.

Cu privire la forma atenuată, aceasta este similară cu cea analizată anterior în cazul infrațiunii de dare de mită.

Cu privire la influența traficată, ICCJ a statuat prin Decizia nr. 1083/2009¹ că aceasta poate fi reală, ori pur și simplu imaginară și chiar dacă funcționarul nu a fost individualizat, fiind suficient să se facă referire la funcția pe care acesta o îndeplinește, iar dacă totuși individualizarea s-a făcut (în sensul că s-a indicat locul de muncă și atribuțiile de serviciu), nu mai are importanță dacă acei funcționari existau sau nu în realitate.

Infrațiunea de cumpărare de influență, reprezintă ultima infrațiune de corupție prevăzută în legislația penală din spațiul românesc și este încriminată în art. 292 Cod penal, în varianta tip și de art. 308 Cod penal, în varianta atenuată.

Astfel, constituie varianta tip a acestei infrațiuni „promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase, pentru sine sau pentru altul, direct ori indirect, unei persoane care are influență sau lasă să se creadă că are influență asupra unui funcționar public, pentru a-l determina pe acesta să îndeplinească, să nu îndeplinească, să urgenteze ori să întârzie îndeplinirea unui act ce intră în îndatoririle sale de serviciu sau să îndeplinească un act contrar acestor îndatoriri”.

Varianta asimilată se va reține atunci când fapta este săvârșită de către sau în legătură cu persoanele care exercită, permanent ori temporar, cu sau fără o remunerație, o însărcinare de orice natură în serviciul unei persoane fizice dintre cele prevăzute la art. 175 alin. (2) Cod penal ori în cadrul oricărei persoane juridice, astfel limitele stabilite de către legiuitor se vor reduce cu o treime.

Cauza specială de nepedepsire este prevăzută în alin. (2) și stipulează că făptuitorul nu se pedepsește dacă denunță fapta mai înainte ca organul de urmărire penală să fi fost sesizat cu privire la aceasta. Cu

¹ Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 665 din 06 octombrie 2009.

privire la aceasta, rațiunea instituirii are o conotație specială, dublă, în conformitate cu doctrina de specialitate¹. Astfel, pe de o parte, se constată profundul regret al făptuitorului în condițiile în care acesta se autodenunță, iar pericolul social scade în intensitate. Pe de altă parte, legiuitorul a pus mai presus interesul descoperirii și sancționării celor care se fac vinovați de comiterea acestei fapte, precum și interesul prevenirii comiterii lor prin inspirarea unei senzații de temere că vor fi denunțați în situația în care ar fi tentați să își traficeze influența.

b) Regimul sancționator al infracțiunilor de corupție

Cu privire la regimul sancționator, în cazul infracțiunii de luare de mită pedeapsa principală constă în închisoare de la 3 la 10 ani, însă în mod obligatoriu se va aplica și pedeapsa complementară a interzicerii dreptului de a ocupa o funcție publică sau de a exercita activitatea ori profesia în executarea căreia s-a săvârșit fapta. Majorarea cu o treime a limitelor de pedeapsă se va aplica dacă săvârșirea faptei are loc în vreuna dintre modalitățile agravate prevăzute în art. 7 din Legea nr. 78/2000, iar reducerea cu o treime în situația în care fapta de luare de mită se comite de una dintre persoanele asimilate menționate în art. 308 alin. (1) Cod penal.

În cazul infracțiunii de dare de mită, pedeapsa principală constă în închisoare de la 2 la 7 ani. Dacă, însă, fapta de dare de mită a fost săvârșită în condițiile art. 308 Cod penal, limitele se vor reduce cu o treime, rezultând o pedeapsă ce va fi cuprinsă între un an și 4 luni și 4 ani și 8 luni².

Pedeapsa principală în cazul infracțiunii de trafic de influență constă în închisoare de la 2 la 7 ani. Majorarea cu o treime a limitelor de pedeapsă se va aplica dacă săvârșirea faptei are loc în vreuna dintre mo-

dalitățile agravate prevăzute în art. 7 din Legea nr. 78/2000, iar reducerea cu o treime în situația în care fapta de luare de mită se comite de una dintre persoanele asimilate menționate în art. 308 alin. (1) Cod penal.

Cu privire la infracțiunea de cumpărare de influență, ultima infracțiune de corupție prevăzută în legislația românească, legiuitorul a stabilit ca pedeapsă principală închisoarea de la 2 la 7 ani și reținerea obligatorie a pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. Cu privire la acest aspect, literatura de specialitate³ a catalogat acest fapt ca fiind o necorelare legislativă, în sensul că nu se înțelege de ce în cazul infracțiunii de dare de mită și trafic de influență (infracțiuni sancționate cu aceeași pedeapsă principală) pedeapsa complementară lipsește.

În ultimul rând, banii, valorile sau orice alte bunuri primite, date sau oferite se vor confisca, iar dacă acestea nu mai pot fi găsite, se va dispune confiscarea prin echivalent. Conform art. 290 alin. (4) Cod penal, banii, valorile sau bunurile date se restituie mituitorului, dacă acestea au fost date în cazul de neimputabilitate prevăzut în alin. (2) sau date după denunțul prevăzut la alin. (3). Restituirea va opera și în situația cumpărătorului de influență, conform art. 292 alin. (3), dacă banii, valorile sau bunurile au fost date după denunțul prevăzut în alin. (2) al aceluiași articol.

Personal, consider că este necesară cultivarea unor riposte mai acerbe în privința acestor infracțiuni și amendarea drastică a acestor comportamente. De pildă, încredințarea infracțiunii de luare de mită sub imperiul Codului penal al anului 1865 era mai dinamică față de regimul actualului cod, însă nu prin prisma limitelor de pedeapsă⁴. Autorul antecitat, a

¹ V. Dobrinou, *Infracțiuni de corupție și de serviciu*, în V. Dobrinou ș.a., *Noul Cod penal comentat. Partea specială*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2012 apud A. F. Moca, *Infracțiunile de corupție*, în revista „Analele Universității de Vest din Timișoara”, Seria Drept, nr. 2/2014, p. 16.

² G. Antoniu, T. Toader (coord.), *op. cit.*, p. 259.

³ *Idem*, p. 290.

⁴ N. Gament, *Evoluția reglementării faptelor de corupție în codurile penale române*, în „Dreptul românesc la 100 de ani de la Marea Unire”. Dimensiuni și tendințe, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, București, 2018, pp. 492-493.

învădat că legiuitorul anului 1865, chiar dacă n-a stabilit un regim sancționator mai aspru, a stipulat expres obligativitatea pedepsei cu amenda, a cărei destinație de folosire era aceea a ospiciilor sau a caseilor de binefacere, cât și interzicerea dreptului de a mai ocupa o funcție publică pentru totdeauna și, cel mai interesant, interzicerea posibilității de a beneficia de pensie.

III. Combaterea corupției

În vederea prevenirii corupției în România și a promovării integrității a fost adoptată Strategia Națională Anticorupție 2016-2020¹. Motivul adoptării și implementării acesteia a fost acela de a atinge o serie de rezultate pe plan intern, cum ar fi: atingerea obiectivelor stabilite prin Mecanismul de cooperare și verificare (MCV), reducerea cu cel puțin 50% a cazurilor de fraudare și corupere a procedurilor de achiziții publice și a incidentelor de integritate în sectoarele vulnerabile identificate, promovarea națională și internațională a experienței în lupta anticorupție. Evident, așa cum menționează și Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică², transparența este probabil unul dintre cele mai importante ingrediente ale unui mediu care vizează minimizarea fenomenului corupției. Astfel că, unul dintre obiectivele primordiale ale acestei strategii este de a dezvolta o cultură a transparenței, atât în plan central, cât și în plan local prin creșterea calității implementării prevederilor privind accesul la informații de interes public.

Factorii care au dat naștere acestui fenomen, ori

care hrănesc aceste comportamente infracționale sunt multipli. Pe de o parte, unii autori³ consideră nivelul de educație, nivelul salarial și sărăcia ca fiind factori determinanți. Pe de altă parte, alți autori⁴ susțin că, în țările din Europa de Est, fenomenul a apărut ca un rezultat al unei duble moșteniri: cea a pre-modernismului și cea a contra-modernismului de tip socialist și susține existența mai multor cauze, printre care: cauze economice, cauze instituționale, cauze legislative, cauze politice, dar și cauze sociale și morale.

Totodată, în urma unor analize riguroase, în literatură⁵ s-a statuat că birocrăția, înțeleasă sub forma regulilor și reglementărilor formale împovărătoare, reprezintă una dintre cauzele corupției. Astfel, pentru a ajunge la acest rezultat, autorul a analizat atât teoria clasică ce îi aparține lui Max Weber, care portretizează corupția ca fiind, de fapt, un adversar al birocrăției, aceasta din urmă nefiind aptă să genereze corupție, cât și teoria public-choice dezvoltată de către William A. Niskanen, care conturează corupția ca fiind o consecință firească a operațiunilor biroului. Concluziile evocate relevă faptul că, pe măsură ce birocrăția crește în dimensiuni, atât puterea, cât și regulile cunosc o multiplicare și diversificare accelerată. Iar ca rezultat, posibilitatea de a se realiza un control efectiv scade, iar oportunitățile, în rândul celor care folosesc biroul în scopuri personale tind, evident, să crească⁶. În consecință, cu privire la cea de-a doua teorie, soluția în combaterea corupției o poate reprezenta reducerea masivă a birocrăției.

¹ Hotărârea nr. 583/2016 privind aprobarea Strategiei naționale anticorupție pe perioada 2016-2020, a seturilor de indicatori de performanță, a riscurilor asociate obiectivelor și măsurilor din strategie și a surselor de verificare, a inventarului măsurilor de transparență instituțională și de prevenire a corupției, a indicatorilor de evaluare, precum și a standardelor de publicare a informațiilor de interes public, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 644 din 23 august 2016.

² Document disponibil la adresa: <http://www.oecd.org/g20/topics/anti-corruption/Issue-Paper-Corruption-and-Economic-Growth.pdf>.

³ S. Duțulescu, Nișulescu-Ashrafzadeh, *Corruption in Romania*, în revista „Audit Financiar”, vol. XIV, nr. 6(138)/2016, pp. 680-687, disponibilă online la adresa: http://revista.cafr.ro/temp/Article_9484.pdf.

⁴ G. Iurie, *Corupția ca fenomen social și mecanisme anticorupție*, Teză de doctorat, Chișinău, 2015, p. 46, disponibilă la următoarea adresă: <http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/842/TezaCNAA%2018%2004%202016.pdf?sequence=1> (Accesat la data de 21.04.2020).

⁵ N. Radu, *op. cit.*, p. 165.

⁶ *Ibidem*, pp. 172-203.

În privința continentului european, s-a susținut existența a două extreme în interiorul acestuia; de la nordul intolerant în fața corupției, până la sudul călduros, unde corupția tinde să pară un fenomen aproape normal și social acceptat, însă este pusă în contrast și discrepanța dintre țările cu un trecut democratic, unde faptele de corupție sunt vânaute și fostele țări socialiste, unde corupția aparatului statal făcea parte din tradiția folclorului. Țara noastră a fost plasată, într-un sondaj² efectuat de Eurobarometru în anul 2015, printre ultimele țări din rândul blocului comunitar cu una dintre cele mai scăzute rate de participare la activități culturale, alături de Bulgaria și alte câteva țări non-membre UE, iar cea mai crescută a fost în rândul țărilor nordice, urmate de țările din vestul Europei.

Astfel, pentru a înfrunța eficient corupția, unii autori³ sunt de părere că educația reprezintă remedii esențiale. Preșcolarii, elevii și studenții să fie educați în spiritul incoruptibilității, iar alături de aceasta, necesitatea eliminării din viața politică și a instituțiilor statului personajele care au comis asemenea fapte. O opinie asemănătoare⁴ susține că se impune informarea și educarea populației cu privire la necesitatea combaterii fenomenului infracțional, dar și a încurajării reacției de respingere a acestuia, deoarece existența unei legislații stufoase tinde să bulverseze cetățeanul și să-l inducă în eroare cu privire la mijloacele administrative, civile și penale adecvate pentru prevenirea și combaterea corupției sau cu privire la

mijloacele de protecție față de acesta în caz de denunț.

În România funcționează o structură în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție denumită Direcția Națională Anticorupție, înființată prin reorganizarea Parchetului Național Anticorupție prin OUG nr.43 din 4 aprilie 2002⁵, modificat ulterior prin OUG nr.63 din 19 iunie 2013⁶. Această Direcție desfășoară activități de urmărire penală pentru infracțiuni de corupție și asimilate cu acestea, iar legislativ a fost vizată să se ocupe numai de combaterea faptelor de corupție de nivel înalt și mediu. De asemenea, investighează și infracțiuni împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene⁷.

În acord cu raportul⁸ Direcției Naționale Anticorupție, condamnările definitive dispuse au vizat domeniul precum: agricultură, achiziții publice, sistemul sanitar, învățământ, sistemul judiciar, în domeniul dreptului de proprietate etc. Cu privire la același raport, oferirea mitei s-a realizat de către administratori de firme, de angajați din domeniul public, ori chiar persoane fizice ce doreau să obțină anumite avantaje sau foloase. Solicitarea mitei, însă, s-a realizat de către persoane cu calități diverse, anume: funcționari publici din cadrul Agenției Naționale de Administrare Fiscală, medici, comisari în cadrul Oficiului pentru Protecția Consumatorilor, lucrători vamali, polițiști, ori președinți de consilii județene, directori/șefi ai unor companii cu capital majoritar de stat etc. Cu privire la infracțiunile de luare, respectiv dare de mită, sumele solicitate au variat de la 50 lei, la aproximativ 20 milioane de euro, însă, conform aceluiași raport antementionat, au existat și situații în care sumele solicitate sau oferite ca mită îmbrăcau forma unor comisioane. Sumele de bani solicitate sau oferite au fost remise atât direct (în biroul acesto-

¹ S. Sumah, *Corruption, Causes and Consequences*, 2018, tradus din limba engleză, disponibil la următoarea adresă: <https://www.intechopen.com/books/trade-and-global-market/corruption-causes-and-consequences>.

² https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_participation#Cultural_participation. (Accesat la data de 27.06.2020).

³ Hotca și asociații, *Corupția. Cauze, efecte și remedii*. Se poate consulta la următoarea adresă: <http://www.hotca.ro/index.php/blog-post/coruptia-cauze-efecte-si-remedii> (Accesat la data de 25.05.2020).

⁴ A se vedea C. Danileț, *Corupția și anticorupția în sistemul juridic*, Ed. C.H.Beck, București, 2009, p. 102.

⁵ Publicat în Monitorul Oficial nr.244/11.04.2002.

⁶ Publicat în Monitorul Oficial nr.377/26.06.2013.

⁷ https://www.pna.ro/about_us.xhtml (Accesat la data de 25.06.2020).

⁸ <http://www.pna.ro/obiect2.jsp?id=430> (Accesat la data de 27.08.2020).

ra, ori în alte spații), cât și indirect prin mecanisme complexe de ascundere, ori prin intermediul unor apropiați. O metodă complexă a reprezentat-o ascunderea mitei prin simularea unor relații de tip comercial, mituitorul achita în integralitate facturi fiscale emise având ca bază executarea unor contracte de prestări servicii încheiate cu firma deținută sau controlată de către mituit, deși faptic nu exista nicio contraprestație. În ceea ce privește săvârșirea infracțiunii de trafic de influență, autorii au pretins exercitarea influenței, în cea mai mare parte, asupra unor subordonați ori colegi, iar atunci când aceasta s-a traficat în afara relațiilor de muncă, aceasta a fost facilitată fie de apartenența la același grup de interese, fie de existența unor legături de rudenie. În această situație, pentru a masca săvârșirea acestor fapte, autorii s-au folosit de alte metode de ascundere a necuvenitelor bunuri, precum: împrumuturi, contracte de vânzare-cumpărare, ori contracte de prestări servicii.

Dintre cele 265 infracțiuni de corupție, 69 dintre ele sunt infracțiuni de luare de mită, 91 sunt infracțiuni de dare de mită, 28 sunt infracțiuni de trafic de influență iar 77 sunt infracțiuni de cumpărare de influență. Restul de 260 infracțiuni reținute dintr-un total de 801 infracțiuni (prin cele 235 rechizitorii) sunt infracțiuni prevăzute în alte legi speciale: infracțiuni de evaziune fiscală, de spălare a banilor sau infracțiuni prevăzute în Codul penal, de tipul: infracțiuni de delapidare, de distrugere, de constituire a unui grup infracțional organizat etc.

Potrivit raportului¹ întocmit în anul 2018, dintre cele 117 infracțiuni de corupție, 39 dintre ele sunt infracțiuni de luare de mită, 36 sunt infracțiuni de dare de mită, 33 sunt infracțiuni de trafic de influență, iar 9 sunt infracțiuni de cumpărare de influență. Restul de 766 infracțiuni reținute dintr-un total de 1.136 infracțiuni (prin cele 196 rechizitorii) sunt infracțiuni prevăzute în alte legi speciale: infracțiuni de evaziune fiscală, de spălare a banilor sau infracțiuni prevă-

¹ <http://www.pna.ro/obiectz.jsp?id=377> (Accesat la data de 27.08.2020).

zute în Codul penal, dintre care: falsuri, delapidare, favorizarea făptuitorului, distrugere etc.

Concluzionez că, în raport cu anul precedent, infracțiunile (de corupție) reținute în cauzele trimise în judecată au crescut de la 117, la 265, adică o creștere procentuală de 126,5%.

În anul 2019, prin intermediul a 203 hotărâri penale, au fost condamnați un număr de 422 inculpați, dintre care doar 114 au primit pedepse cu închisoarea cu executare în regim de detenție. Dintre persoanele condamnate fac parte: 3 deputați ai Parlamentului României (din care 1 Președinte Camera Deputaților), 3 secretari de stat, 1 consilier personal și 1 șef de cabinet ministru, 5 judecători, 3 procurori, 1 Președinte al Agenției Naționale de Administrare Fiscală, 4 Președinți de Consiliu Județean, 11 primari, 11 ofițeri de poliție, 1 rector, 1 prodecan și 3 cadre universitare.

În țara noastră, o metodă care s-a dovedit a fi utilă în ceea ce privește măsurarea nivelului de corupție o reprezintă publicația de referință Indexul de Percepție al Corupției al Transparency International. La baza acestor indicatori se află percepția unor experți, dar și a populației generale. În literatura de specialitate, utilizarea acestor indicatori subiectivi de percepție a fost considerată o metodă practică și populară, percepțiile oglindind nivelul real al corupției, iar rezultatele permițând corelarea fenomenului infracțional cu alți indicatori sociali, politici sau macroeconomici². În momentul de față, Indicele de Percepție a Corupției măsoară nivelul acestui curent din 180 țări, acordând un scor de la 0 la 100, unde 0 înseamnă: foarte corupt, iar 100 înseamnă foarte curat³.

Țara noastră, din nefericire, se situează pe locul 70 dintre toate aceste 180 țări incluse în grafic, cu un punctaj de 44, similar cu cel al Ungariei. Însă, ceea ce este regretabil este că, procentajul din 2019 este si-

² G. Iurie, *op. cit.*, p. 54.

³ Transparency International, Indicele de Percepție a Corupției, anul 2019, disponibil la adresa: <https://www.transparency.org.ro/book/IPC2019/4/#zoom=z> (Accesat la data de 20.08.2020).

milar cu cel avut în anul 2012. România a cunoscut în anul 2018 un scor de 47, iar cel mai bun scor realizat a fost de 48, în anul 2017. Observăm că, față de anul 2017, România a avut o decădere substanțială ce se poate datora, în cea mai mare măsură, factorilor politici.

IV. Concluzii

În urma cercetării efectuate, am constatat că la baza creșterii practicilor corupte au stat schimbările sociale și economice ivite după prăbușirea regimului comunist, hrănite și prin intermediul tranzitului către economia de piață. Acest fenomen, în ciuda tuturor reglementărilor și măsurilor luate în vederea evanescenței expansiunii și a promisiunilor față de Uniunea Europeană, devansează legislația românească pe care o știm, de altfel, la fel de precară.

După cum am precizat ut supra, rolul reglementării actuale este de a pune mai presus interesul descoperirii faptelor și sancționării celor care se fac vinovați de comiterea acestora, precum și interesul cu privire la prevenție. Totuși, comparativ cu vechile reglementări legislative, nu este de înțeles rațiunea legiuitorului român de a relaxa regimul sancționator. De asemenea, așa cum s-a afirmat și în literatura de specialitate¹, nu s-a înțeles de ce legiuitorul a optat, totuși, să rețină în cazul săvârșirii infracțiunii de cumpărare de influență, pe lângă pedeapsa principală, și o pedeapsă complementară, în condițiile în care, în cazul infracțiunilor de dare de mită și trafic de influență aceasta lipsește.

În vederea încetinerii fenomenului, o misiune cheie cu privire la combaterea corupției, conform Planului Național de Acțiune împotriva Corupției din 25 octombrie 2011², îl deține mass-media, tocmai prin procedura de informare corectă a opiniei publice cu privire la fenomenul corupției și la demersurile autorităților în domeniul prevenirii și controlului social al acestui curent infracțional. Totodată, trebuie încura-

jate, unanim, activitățile și eforturile presei de a descoperi faptele de corupție, fără a se limita accesul acesteia. Nu în ultimul rând, un important pilon în vederea încetinerii fenomenului infracțional îl reprezintă educația, astfel că elevii și studenții trebuie instruiți în cel mai profund spirit al incoruptibilității pentru a conștientiza efectele sumbre pe care le produc comiterea acestor fapte, mai ales că în unele părți geografice ale țării corupția pare ca fiind un fapt normal și delicat integrat în viața de zi cu zi a cetățenilor. Astfel că schimbarea mentalității colective în raport cu acest fenomen, pare a fi un deziderat dificil de obținut, în ciuda diferitelor angajamente.

¹ G. Antoniu, T. Toader (coord.), *op. cit.*, p. 259.

² Publicat în Monitorul Oficial nr. 728/15.11.2001.

Despre comunicare și alte aspecte privind relația medic-pacient

COSMIN-TRAIAN PATRAȘ

Student, anul II

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București

Facultatea de Drept din Cluj-Napoca

Sociologia este cunoscută încă din cele mai vechi timpuri, chiar din perioada grecilor antici, când Platon, elevului lui Socrate, introducea elemente „proto-sociologice”¹ în complexa sa gândire. Importante mențiuni face și Aristotel, care în „Politica”, vorbește despre om ca fiind un „animal social”. De la această premisă am plecat cu gândul că omul este într-adevăr o ființă socială. Orice persoană se naște într-o comunitate și ulterior, mai mult sau mai puțin, este modelată de către aceasta. Modelarea se realizează prin raporturile sociale pe care persoana, ca și element al societății, le instituie cu celelalte elemente, componenți ai comunității.

Raporturile sunt reglementate și facilitate în mai multe etape de o serie de norme sociale. Aceste așa-zise „reguli de conduită sau standarde în funcție de care comportamentul este justificat, aprobat sau dezaprobat”², reglementează elementele raportului social, bunăoară, interacțiune între indivizi sau comunicarea de toate tipurile. „Animalul social” despre care vorbește filosoful grec face referire la om și la condiția lui în societate, care scoate în evidență nevoia acestuia de conviețuire, nu poate trăi singur, are nevoie de semenii. Puțin după Revoluția Franceză de la 1789, sociologia devine o știință prin care se abordează tot mai multe chestiuni ce țin de societate și de

membrii acesteia.

Sistemul de nevoi în care omul se încadrează trebuie privit din două perspective. Una face referire la sorgintea biologică a ființei umane și la faptul că face parte din categoria de specii de animale numite mamifere. Pentru a supraviețui acesta are nevoie de hrană și de apă, de oxigen, etc. Ce de a doua perspectivă face referire la cele menționate mai sus și anume ca pe lângă aspectul biologic, există aspectul social. Nevoia privită din acest punct de vedere face referire la alți oameni. Omul nu poate să trăiască singur, fiind partea dintr-o societate acesta trebuie să relaționeze, să își creeze legături cu alți membri ai societății, legături de care devine la un moment dat dependent și care îl ajută să își mențină sănătatea fizică și mentală.

Satisfacerea acestor necesități se face, așa cum am spus, prin raportare la ceilalți membri ai societății, mai exact la relația pe care o formează în acest sens. Exemplul pe care vrem să îl folosim, este unul care întrunește chiar ambele nevoi, socială și biologică și anume o relație pe care o persoană o instituie pentru a satisface acest aspect și anume relația medic-pacient. În această așa-zisă ecuație, subiectul nostru este persoana obișnuită, în raport cu o altă entitate cu anumite specializări menite să îndeplinească întocmai cea mai importantă îndatorire și anume îngrijirea membrilor societății.

Relația dintre medic și pacientul său a suferit

¹ Emile Durkheim, *Sociologie și Filosofie*, trad. D.F. Pocock, New York, 1974.

² Viorel Sârca, *Sociologie juridică*, manual de studiu, p. 17.

multe modificări de-a lungul timpului. Trebuie ținut cont și menționat în același timp că pe lângă istoricul profesional pe care un medic îl are, este și el tot om, același membru al unei societăți. Este important acest aspect deoarece orice persoană are un anumit trecut care a influențat mai mult sau mai puțin ceea ce este. Practica medicală cea mai recentă arată cum pacientul nu mai are un rol pasiv la actul medical unde acceptă și respectă pur și simplu întocmai sfaturile medicului. Cum accesul la informație acum este mai posibil ca niciodată, acesta se informează și devine o parte activă a tratamentului oferit de medic și de personalul medical, instituindu-se astfel această relație între cele două părți.

Această relație este afectată de mai mulți factori individuali și socio-culturali. Pacientul reacționează diferit la boala pe care o are în funcție de personalitatea sa sau, așa cum am menționat mai sus, de trecutul său, etc. În același mod și medicul reacționează diferit în funcție de pacient. În așa fel putem observa o oarecare fluctuație și nu un tipar bine stabilit. Un bolnav care prezintă simptomele unei boli cere cu certitudine medicului-tehnician să-l vindece de boală, dar îi cere și alte lucruri. Omul bolnav cere sprijin, siguranță, securitate și afecțiune, o adevărată relație afectivă și disponibilitate, dar și exigența neutralității. Medicul, însă, reacționează în fața bolnavului nu numai ca un tehnician, ci ca o persoană cu o istorie proprie, mai mult sau mai puțin sensibil la suferința altuia.¹

Soarta relației mai sus enunțată a fost întotdeauna în strânsă legătură cu cea a medicinei în sine. Hippocrate din Cos (cca. 460- cca. 370 î. Hr.), supranumitul părinte al medicinei, a fost cel al cărui opere a dat startul introducerii unor noi abordări. Exercițiul profesiei de medic se fundamentează pe un concept de competență medicală, concept transmis de Socrate și enunțat de Platon în Dialogurile sale.

¹ Maria Aluș, *Aspecte privind evoluția relației medic-pacient*, Studia UBB. Biotehnica, nr. 1-2 / 2014, p. 3.

Hippocrate se distingea, prin voința sa de a teoretiza practica medicală, stabilind proceduri bazate pe observarea bolilor, pe contextul și pe evoluția lor, precum și a regulilor de respectat în relația cu pacienții². După moartea acestuia, cursul medicinei a fost unul diferit față de ce începuse „părintele medicinei”, dar moștenirea acestuia încă a rămas și astăzi.

Odată admis ca fiind medic, acesta trebuie să facă un jurământ, o variantă adaptată la timpurile noastre, a ceea ce Hippocrate a creat acum mai bine de 2000 de ani:

„– Mă angajez solemn să-mi consacru viața în slujba umanității;

– Voi păstra profesorilor mei respectul și recunoștința care le sunt datorate;

– Voi exercita profesiunea cu conștiință și demnitate;

– Sănătatea pacienților va fi pentru mine obligație sacră;

– Voi păstra secretele încredințate de pacienți chiar și după decesul acestora;

– Voi menține prin toate mijloacele onoarea și nobila tradiție a profesiunii de medic;

– Colegii mei vor fi frații mei;

– Nu voi îngădui să se interpună între datoria mea și pacient considerații de naționalitate, rasă, religie, partid sau stare socială;

– Voi păstra respectul deplin pentru viața umană de la începuturile sale chiar sub amenințare și nu voi utiliza cunoștințele mele medicale contrar legilor umanității.

Fac acest jurământ în mod solemn, liber, pe onoare³.

Este lesne de observat faptul că jurământul cuprinde elemente ce țin în mare marte de respectarea integrității atât a pacientului cât și medicului și a colegilor lui și mai ales respectul unei valori protejate în

² B. Hoerni, *La relation médecin-malade. L'évolution des échanges patient-soignant*, Imothep, Paris, 2008, p. 56.

³ Asociația Medicală Mondială în cadrul Declarației de la Geneva – 1975).

orice societate și anume viața.

Aspectele socio-culturale ale angajamentului mai sus prezentat se prezintă în forma respectării pacientului indiferent de trecutul cultural al acestuia sau indiferent de proveniența socială. În trecut, nu erau foarte bine definite hotarele legale ale celor două părți, medic, respectiv pacient, dar odată cu începutul secolului XX, până aproape de finele acestuia și după, au apărut tot mai multe reglementări în domeniu. Cum am menționat mai sus despre poziția activă a pacientului, acesta este și mai implicat în procesul medical și se asigură de calitatea acestuia prin mai multe mijloace precum protecția juridică.

Malpraxisul medical este definit ca un comportament neprofesional, inferior unor standarde de competență și pricepere unanim stabilite și acceptate de către corpul profesional, având la bază neglijența sau incompetența și care generează îngrijiri deficitare cu consecințe asupra pacientului¹. Răspunderea profesională medicală este rezultatul încălcării normelor specifice profesiei. Pacientul care este lezat în drepturile sale se poate adresa instanței de drept civil în baza legii 95/2006.

Profesiunea medicală, prin specificul ei, este supusă respectării unor norme deontologice și juridice. Normele deontologice (răspunderea profesională medicală) sunt reglementate de Codul Deontologic al Colegiului Medicilor din România. Acesta respectă normele internaționale de deontologie medicală cuprinse în Declarația de la Geneva din 1948 după Codul de la Nürnberg (1947) și amendată în 1983 de către Asociația Mondială Medicală.

Articolul 7 din Codul de Deontologie Medicală reglementează caracterul relației medic-pacient și de unde aflăm că această relație va fi una exclusiv profesională și se va clădi pe respectul față de demnitatea umană, pe înțelegere și compasiune față de suferință. În cadrul aceluiași cod găsim la articolul 21 mode-

¹ Cristian IORGA, Pantelimon MANTA, Cristina PUSCU, *Aspecte juridice privind malpraxisul medical*, Analele Universității „Constantin Brâncuși din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice”, nr. 3/2010, p. 170.

lul comportamentului profesional și etic al medicului. Desigur, trebuie menționat faptul că toate aceste aspecte au la bază în primul rând consimțământul pacientului²

Din punct de vedere etimologic, cuvântul relație vine de la latinescul *relatio*, -onis, însemnând a crea o legătură, o conexiune, un raport între lucruri, fapte, idei, procese sau între însușirile acestora³. Cum orice legătură între doi oameni trebuie menținută prin anumite modalități, chiar și aceasta dintre medic și pacientul său, deși sub aspect profesional, trebuie tratată cu aceleași considerente. O modalitate prin care se poate susține o astfel de relație este prin intermediul comunicării. Suntem înconjurați de comunicare, aceasta se află pretutindeni în jurul nostru. Procesul începe de la comunicarea cu propria persoană, la cea în relație cu ceilalți, suntem însumarea tuturor interacțiunilor prezente și viitoare. Din fiecare acțiune a noastră care a generat comunicare a rămas o parte din persoana cu care am efectuat acest proces de transmitere a informației, modificând totodată, în unele cazuri, chiar modul în care noi percepem lumea.

Raportat la subiectul lucrării noastre, în opinia noastră, comunicarea este elementul ce facilitează orice relație dintre medic și pacient. Comunicarea este deosebit de importantă în asistența medicală, în condițiile în care pacienții sau clienții sunt vulnerabili din punct de vedere emoțional, se simt singuri și, de cele mai multe ori, speriați de ceea ce îi poate aștepta. În tot acest proces de acomodare este esențială o bună comunicare, pentru că ea contribuie la asigurarea, în condiții de siguranță și eficiență, a îngrijirii medicale de care pacienții au nevoie, atât prin prestarea unor servicii de calitate, dar și prin efectuarea

² *Codul de deontologie medicală*, aprobat prin Hotărârea Adunării Generale Naționale a Colegiului Medicilor din România nr. 3/04.11.2016, publicată în „Monitorul oficial al României”, partea I, nr. 981 din 07.12.2016.

³ *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 1996, p. 912.

procedurilor corespunzătoare¹.

România împreună cu aproape toate statele lumii se confruntă cu o criză, o situație puțin spus atipică, pandemia noului Coronavirus (COVID-19). Este o criză în primul rând medicală, deoarece ține de evoluția și dinamica pandemiei a cărei durată rămâne imprezvizibilă. Referitor la acest context există probleme atât din punct de vedere al accesului la îngrijiri medicale, cât și din punct de vedere al exercitării și oferirii propriu-zise a acesteia. În cazul unei urgențe, așa cum este tratată o infectare cu acest patogen, persoanele care necesită asistență medicală sau servicii medicale de urgență, devin panicate, îngrijorate, anxioase, în special dacă pe parcurs starea lor de sănătate se agravează.

Este esențial de menționat faptul că în toate cazurile de exercițiu medical se folosesc mai multe tipuri de comunicare cum ar fi : Comunicarea verbală, Comunicarea non-verbală sau „limbajul trupului”, Comunicarea în scris, etc.

Criza prin care trecem face ca toate aceste modalități de ameliorare a suferinței pacientului să fie îngrădite semnificativ. De exemplu, în cazul comunicării non-verbale, medicul, în exercitarea profesiei, se folosește de anumite elemente menite să ușureze comunicarea și în același timp să ajute pe pacient cum ar fi: postura corpului, contactul vizual, atingerea, expresia facială. Toate acestea sunt practic imposibile datorită faptului că medicii, asistenții și tot personalul medical, în incinta spitalului trebuie să se echipeze cu combinezoane, viziere, măști, etc., nefăcând vizibile aceste aspecte. Totuși, așa cum am vorbit pe parcursul lucrării de îmbunătățirea actului medical și evoluția acestuia, la fel se întâmplă și acum. Cei din linia întâi, care își riscă viața zi de zi pentru a trata și ajuta pe cei cu nevoi s-au ridicat la nivelul acestei amenințări și chiar o combat cu brio. Personalul medical de peste tot în lumea vrea să ara-

te că în tot acest proces elaborat sunt de fapt oameni care tratează alți oameni, cu multă solidaritate, omenie, respect și dedicație.

¹ Corina Vâlceanu, *Comunicarea în asistența medicală*, nr. 1 /2016.

„Republicanismul” lui Machiavelli și influența lui

SEBASTIAN SEICA

Student, anul II

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București

Facultatea de Drept din Cluj-Napoca

Introducere

Prezenta lucrare urmărește să trateze câteva aspecte privind noțiunea de stat, pornind de la principiile și modalitățile pe care Machiavelli le găsea eficiente pentru a crea un stat puternic și eficient în sec al XVI-lea. *Pe parcursul prezentei lucrări am adus în discuție diferite sisteme de stat care au existat și există datorită influenței pe care a avut-o Machiavelli asupra conducătorilor lumii. Am tratat în linii mari termenul de republicanism privit din perspectiva politicii machiavelice.*

Am ales să studiez și să elaborez această lucrare, deoarece trebuie să conștientizăm repercusiunile pe care le-a avut Niccolo Machiavelli asupra istoriei, inclusiv a istoriei contemporane. Curiozitatea asupra acestui subiect mi-a fost stârnită în cadrul „Cercului de filosofie”, pe care l-am frecventat în timpul anului universitar și așa am ajuns să-i acord importanță și să conștientizez adevărata încărcătură filosofică, istorică și politică a filosofului renascentist. Un prim demers în elaborarea prezentei lucrări a constat în teoretizarea anumitor noțiuni și aplicabilitatea lor în sfera practică. Am întâmpinat unele dificultăți din cauza faptului că informația este extrem de diseminată și se actualizează odată cu fiecare nouă descoperire, interpretare. Am fost nevoit să privesc și să tratez lucrurile într-o manieră pe cât posibil obiectivă, ceea ce poate ridica dificultăți, dat fiind faptul că opiniile istoricilor sunt diferite.

Îmi doresc ca această lucrare să fie privită ca un început de analiză în sfera politicii machiavelice, să ofere o imagine verosimilă în ceea ce privește influ-

ența acestui important personaj pe întreg parcursul istoric până în prezent, asupra diferitelor forme statale și să fotografieze avantajele și dezavantajele moștenite de pe seama problematicilor deschise de ideile lui Machiavelli.

Niccolo Machiavelli, „om al Renașterii” și opera sa

Epoca Renașterii a „lansat” un nou tip de personalitate, care se dorea cât mai completă și cât mai complexă, învățați acelor vremuri devenind astfel filosofi, scriitori, istorici, strategii, teoreticieni, dar și oameni politici, diplomați sau oameni ai bisericii, îmbinând aspecte practice cu altele teoretice și acoperind cât mai multe domenii.

Niccolo Machiavelli (1469-1527) este un astfel de om, un filosof renascentist italian, care s-a focalizat pe domenii din sfera politicii, istoriei și războiului. În ciuda tuturor controverselor legate de numele lui, Machiavelli s-a remarcat ca fiind un exponent prestigios al Renașterii italiene.¹¹⁴ Machiavelli s-a născut într-o epocă greu încercată, în care papalitatea purta războaie achizitive (de cucerire) împotriva orașelor-state din Italia. Imediat după ce familia *Medici* a fost detronată și expulzată din Florența, el a ocupat diferite funcții politice, în Florența restabilindu-se forma republicană de guvernământ (1494).¹¹⁵ Machiavelli a fost legat de evenimentele brutale care au dus la formarea statului lui Cesare Borgia și a tatălui său (Papa Alexandru al VI-lea). Martor fiind la toate aceste scene despotice, Machiavelli s-a lăsat influențat de

¹¹⁴ Roberto Ridolfi, *The Life of Niccolo Machiavelli*, Routledge, 2013, p. 28.

¹¹⁵ *Ibidem*.

metodele și mijloacele prin care s-a acaparat puterea, care au devenit o adevărată sursă de inspirație pentru opera sa, *Il Principe*.¹¹⁶ Opera sa are un caracter propagandistic, Machiavelli aducând laude închinat unui sistem statal de tip totalitarist.

Acest autor controversat, Machiavelli, își conturează o adevărată filosofie istorică și anumite teorii foarte coerente și ușor de transpus în practică. De la numele lui derivă adjectivul machiavelic, cuvânt care prezintă cu titlu rezumativ întreaga sa filosofie asupra vieții, adjectivul având următorul înțeles: fără scrupule, perfid, abil, etc.¹¹⁷ Acest termen amintește în special de teoria politică, pe care Machiavelli o tratează în volumul *Il Principe*, teorie ce vizează următorul aspect: în politică „scopul scuză mijloacele”, adică nu contează în ce mod și prin ce modalități obții ceea ce ți-ai propus, un principiu cinic adoptat de majoritatea dictatorilor.

Republicanismul este un concept complex, care susține republica drept formă de guvernământ, preferabil mai multor domenii ale studiilor umaniste, precum istoria și teoria politică.¹¹⁸ Cuvântul „*republica*” este de sorginte latină, *res publica* (lucru al poporului), care se referea la sistemul de guvernare apărut în secolul al VI-lea î. Hr., după expulzarea regilor din Roma de Lucius Junius Brutus și Lucius Tarquinius Collatinus.¹¹⁹ Republica romană a fost o formă statală de organizare care a înlocuit autoritatea monarhului cu autoritatea exercitată de magistrați, persoane alese de adunările populare pentru a ocupa o anumită funcție.¹²⁰

În opera cea mai cunoscută a lui Machiavelli, *Il*

principe, acesta tratează modalități de implementare a unor principii care stau la baza constituirii unui stat puternic, un stat construit de așa manieră să reziste oricăror atacuri externe. Extrem de remarcabil la el este felul în care percepe noțiunea de stat („*stato*”); prin termenul de stat Machiavelli denumesc obținerea și exercitarea forței de coerciție. Pentru Machiavelli binele statului e mai presus de orice considerente morale. Machiavelli surprinde într-o manieră extrem de inedită portretul unui principe. În viziunea sa, conducătorul statului (principele) trebuie să fie focalizat pe acapararea puterii și permanentizarea ei. Machiavelli pune mai presus de orice binele cetății, pentru acesta morala și politica sunt lucruri separate, așadar „binele politic” se diferențiază de „binele moral”. Politica privită în esența ei nu înseamnă altceva decât capacitatea de a cuceri, menține și utiliza puterea pentru a putea asigura permanența și securitatea statului. Un lucru esențial punctat de Machiavelli, care se poate adăuga aici este capacitatea politicului de a păstra supunerea poporului. Niccolo Machiavelli afirmă faptul că atât armata cât și legile sunt bazele unui sistem politic eficient, însă el optează pentru ideea că armata e mai importantă decât legile.

3. Machiavelli și influența lui în ultimul secol – stalinismul

E. A. Rees în volumul „*Political Thought from Machiavelli to Stalin*” (Cândire politică de la Machiavelli la Stalin) aduce în discuție și prezintă relația dintre conceptele și metodele staliniste și metodele și principiile politicii machiavelice. Putem susține faptul că machiavelismul revoluționar a fost un factor favorabil pentru dezvoltarea unor ideologii precum leninismul și stalinismul.

În viziunea lui E. A. Rees, machiavelismul revoluționar se referă la exacerbarea metapoliticii pe care Machiavelli o împărtășește lumii întregi, trebuie să privim acest termen din prisma abnegației și sacrificiului. Machiavelli a influențat decisiv gândirea poli-

¹¹⁶ *Encyclopædia Britannica*, accesat în 23 mai 2020 - <https://www.britannica.com/biography/Niccolo-Machiavelli>.

¹¹⁷ Dexonline.ro, accesat în 23 mai 2020 - <https://dexonline.ro/definitie/machiavelic>.

¹¹⁸ Dexonline.ro, accesat în 21 mai 2020 - <https://dexonline.ro/definitie/republicanism>.

¹¹⁹ Mortimer N. S. Sellers, *American Republicanism: Roman Ideology in the United States Constitution*, New York University Press, 1994, p. 71.

¹²⁰ Mihnea-Dan Radu, *Drept roman*, ed. a 2-a, rev., Pro Universitaria, București, 2018, p. 25.

tică europeană a sec. XIX și XX. Cu toții știm că Machiavelli s-a arătat deschis unor forme de guvernământ totalitare, în care forța primează și interesul statului e mai presus de orice.

Putem susține faptul că ideologia comunistă a adoptat aceleași principii, astfel avem tendința de a trage următoarea concluzie: bolșevismul are origini europene.¹²¹

Se cunoaște că Stalin a avut propria copie din *Principele*, cu note personale pe margini, foarte bizar este faptul că volumul cu adnotările lui Stalin a dispărut din arhive. Mulți istorici susțin faptul că și Hitler avea propriul său volum din *Principele*, volum cărui îi acorda o importanță deosebită. Unul dintre autorii care au studiat cu atenție această problemă, Robert Service surprinde următorul aspect important cu privire la influența pe care a avut-o Machiavelli asupra stalinismului: „Accentul lui pe importanța curajului se prea poate să fi fost expresia pretenției pe care Machiavelli o are de la lider: anume, ca el să aibă *virtù*. Acest cuvânt ... este asociat cu bărbăția, travaliul, curajul și excelența. Dacă această grilă este corectă, Stalin s-a văzut pe sine ca întruparea acestui *virtù* machiavelic”.¹²²

Cu siguranță Iosif Djușavili nu ar fi devenit niciodată Stalin, cel puțin nu cel pe care ni-l prezintă nouă azi istoria, dacă nu ar fi existat autori precum Machiavelli, Marx, Nietzsche, care să-i insuflă anumite principii, idei, să-i trezească spiritul de conducător oligarhic.

În opinia mea, nu cred că putem aduce în discuție sensul real, pe care îl atribuie Machiavelli cuvântului *virtù*, în cazul lui Stalin. Stalin a „profitat” de portretul făcut de Machiavelli „Principelui”, autoidentificându-se și încercând să se transpună în acea poziție, așa cum a înțeles sau a vrut să înțeleagă el cartea filosofului istoriei din Renaștere. De-a lungul istoriei au

existat o mulțime de „gangsteri ideologici, care știu cum să răsucescă și să desfigureze un text filosofic astfel încât ceea ce a fost conceput drept gloriificare a virtuții civice să devină justificarea non-virtuții cinice.”¹²³

Influența lui Machiavelli asupra lui Stalin este de necontestat, autorul Victor Suvorov surprinde în cartea sa, „*Ziua M*”, faptul că Stalin a păstrat cu exactitate anumite idei machiavelice, unele dintre ele regăsite în cartea „*Despre bazele leninismului*”. Stalin înglobează trăsăturile demne unei atitudini tiranice, despotismul acestuia provine chiar din convingerile și atitudinea sa de conducător megaloman. Pentru a putea observa influența clară al lui Machiavelli asupra conducătorului rus citez următoarele două idei: „Sau lovim mortal, sau nu lovim pe nimeni, adică să mergem până la capăt – în politică și strategie nu pot exista hotărâri intermediare” Niccolo Machiavelli și „sau nu facem mobilizare, sau facem mobilizare totală și intrăm în război; nu pot exista situații parțiale, intermediare” Iosif Vissarionovici Stalin¹²⁴.

„Cumînțenia” cu care Stalin a redat aproape identic ideea lui Machiavelli trebuie să ne pună serios pe gânduri. Nu se poate ca un geniu, cum este de altfel Machiavelli, să rămână neobservat și nestudiat. Încercând să fotografiem realitatea fără a idiliza faptele putem susține că Stalin, Hitler și toți ceilalți tirani și dictatori ai lumii nu sunt altceva decât varietăți de Machiavelli, niște copii fidele ale principiilor machiavelice.

Demn de menționat este faptul că Stalin a avut o gândire politică și o perspectivă asupra exercitării puterii moștenită de la Machiavelli, acesta ducând ideea de forță coercitivă la un alt nivel, mult mai restrictiv și caracterizat pe subordonarea totală a supușilor. Un episod care pune în valoare afirmația de mai sus,

¹²¹ E. A. Rees, *Political Thought from Machiavelli to Stalin - Revolutionary Machiavellism*, Palgrave Macmillan, 2004, *passim*.

¹²² Robert Service, *Stalin: A Biography*, Harvard University Press, 2004, p. 343.

¹²³ Vladimir Tismaneanu, *Gangsterism ideologic și alte ispite machiavelice*, accesat la 25 mai 2020 <https://moldova.europalibera.org/a/gangsterism-ideologic-%C8%99i-alte-ispite-machiavelice-bloguri-vladimir-tismaneanu-radio-europa-libera/29557971.html>

¹²⁴ Victor Suvorov, *Ziua M*, Polirom, 2011, p. 3.

este arhicunoscutul incident în care Stalin jupeaie de vie o găină, îi smulge toate penele, apoi dându-i de mâncare găina îi ciugulește din palmă și îl urmează; explicația pe care Stalin o dă acestei demonstrații este următoarea: „[...]Așa sunt și oamenii, cu cât te porți mai dur cu ei, cu atât te vor urma ca să obțină hrana de la tine”¹²⁵. Mecanismul psihologic pe care Stalin l-a perfecționat și pus la punct, a statornicit cu adevărat bazele subjugării a sute de popoare. Unele popoare din blocul comunist s-au deslipit ușor de politica propovăduită de URSS, după modelul stalinist, acestea și-au dezvoltat propriul cult al personalității. România a fost un astfel de stat, satelit, care s-a deslipit de politica Moscovei, instaurându-și un cult al personalității, familia Ceaușescu s-a bucurat de o venerare demnă de cea a faraonilor.

4. Machiavelli, o sursă majoră a gândirii politice americane

Republicanismul lui Machiavelli este preluat de „părinții fondatori” ai Statelor Unite ale Americii, ideile lui fiind oglindite în gândirea politică adoptată de întemeietorii S.U.A. Ca efect al dezvoltării tiparului, ideile lui Machiavelli au avut un impact de proporții colosale asupra liderilor din occident. Machiavelli a jucat un rol hotărâtor în ceea ce privește organizarea statală a S.U.A., chiar dacă el nu este menționat întotdeauna ca sursă de inspirație datorită controverselor legate de numele său; el rămâne un factor de seamă care a influențat atât direct, cât și indirect, politica internă și externă a americanilor. Evenimentul istoric cel mai de seamă în care se observă viu spiritul republican propovăduit de Machiavelli, este opoziția lui Benjamin Franklin, Thomas Jefferson și James Madison față de Partidul Federalist, prin care Alexander Hamilton dorea să introducă o aristocrație nouă.¹²⁶ James Madison, o personalitate emblematică

¹²⁵ A se vedea: *The story of a chicken*, disponibil pe <https://www.polity.org.za/article/the-story-of-a-chicken-2020-04-16>, accesat la 25 mai 2020.

¹²⁶ Aurel Codoban, Alexandru Cordoș, *Introducere în filosofia juridică*

a S.U.A., este probabil cel care conștientizează importanța și apreciază în același timp filosofia politică a lui Machiavelli. George Washington este președintele american care scapă de influența lui Machiavelli, punând la bază și implementând alte principii.

Machiavelismul revoluționar se oglindește în dorința americanilor de a-și obține independența și de a-și crea propriul stat, un stat de așa manieră încât să reziste oricăror atacuri, imixtiuni externe și interne. Cred că războiul de independență al S.U.A. (1775-1783) reprezintă, cu adevărat, un eveniment în spatele căruia a stat gândirea politică a lui Machiavelli. Răsturnarea prin forță a unui regim străin pentru a fixa un organ propriu de conducere și pentru a pune bazele constituirii unui stat puternic nu sunt altceva decât o parte din principiile moștenite din gândirea politică a lui Niccolo Machiavelli. Până la urmă, adoptarea constituției S.U.A. (1787) reprezintă un factor care oferă stabilitate pe plan intern, tot un principiu al gândirii machiavelice.

5. Machiavelli, un nume prezent în spatele mai multor evenimente

Pe parcursul istoriei, numele lui Machiavelli s-a legat de numeroase evenimente istorice importante. Cu titlu exemplificativ amintim următoarele: masacrul din noaptea Sf. Bartolomeu, detronarea familiei Medici, tactica lui Henric al VIII-lea de a se orienta spre protestantism.

5.1. Masacrul din noaptea Sfântului Bartolomeu

În noaptea de 23 și 24 august 1572, în Franța s-a comis cel mai mare masacru religios al secolului, împotriva protestanților (hughenoți). Declanșarea masacrului a fost suma mai multor factori sociali și politici, o consecință a conflictelor civile și militare dintre nobilimea catolică franceză și cea protestantă. Acest episod tragic a avut urmări grave, peste 30.000 de hughenoți au fost supuși masacrului. Chiar dacă res-

că, Pro Universitaria, București, 2018, p. 133.

ponsabili pentru acest masacru au fost considerați Caterina de Medici și Carol al IX-lea al Franței, din lipsă de probe istoricii au plasat învinuirea asupra capetelor încoronate; unii istorici consideră că autorul moral al acestor fapte este însuși Machiavelli.

5.2. *Tactica lui Henric al VIII-lea de a se orienta spre protestantism*

Henric al VIII-lea s-a folosit de alianța „Sfânta Ligă împotriva Franței” ca și un pretext pentru a-și întinde teritoriile în nordul Franței și pentru a-și consolida pozițiile. Din „Sfânta Ligă” a făcut parte Spania, Sfântul Imperiu Roman și Anglia. Legătura pe care Machiavelli o are în această situație, pornește chiar de la adevăratele și ascunsele intenții pe care Henric al VIII-lea le are. După cum bine știm de la Machiavelli că „*Scopul scuză mijloacele*”, Henric a profitat de apartenența la această ligă pentru a-și extinde teritoriul și prerogativele, și de altfel s-a comportat ca un adevărat principe.

Intențiile lui Henric de a se orienta spre protestantism a fost aceleași ca și cele mai sus prezentate, consolidarea puterii și extinderea ei. Parlamentul Reformei a votat toate doleanțele coroanei. Clerul a trebuit să acorde regelui titlul de „protector și șef suprem al bisericii”. Parlamentul a votat „*Statutul apelurilor*” care interzicea să se facă apel la Roma, „*Actul de Supremație*” îl considera pe rege „unicul și supremul șef al bisericii Angliei” și îi atribuia jurisdicția spirituală cât și jurisdicția civilă¹²⁷. În altă ordine de idei, putem afirma faptul că Henric al VIII-lea a fost regele construit după tiparul pe care Machiavelli l-a creat Principelui.

6. *Concluzii*

Am amintit pe parcursul lucrării că influența pe care Machiavelli a avut-o asupra lumii contemporane este de neimaginat. Majoritatea sistemelor statale de

astăzi au la bază principiile pe care Machiavelli le-a dezvoltat acum mai bine de 500 de ani.

Machiavelli a realizat ruptura dintre realismul politic și idealismul politic, acesta atribuie fiecărei noțiuni în mod obiectiv valoarea pe care o are, în final optând în favoarea realismului politic. Era de așteptat ca Niccolo Machiavelli să critice teza moștenită din filosofia antică, insistând asupra faptului că o societate ideală imaginară nu reprezintă un model demn de urmat pentru un *Principe*. Caracterul legitim sau ilegitim al puterii nu poate fi judecat pe bază morală¹²⁸, *Il Principe* nu este altceva decât un manual privind cucerirea și permanentizarea puterii politice.

Influența lui Machiavelli s-a observat vie în numeroasele evenimente istorice ce au avut ca și finalitate cucerirea, acapararea și conservarea puterii politice. Bine cunoscutul caz, în care Henric al VIII-lea se orientează spre protestantism reprezintă tot o sinteză a ideilor trasate de Machiavelli, regele dobândește în această situație atât o competență juridică civilă, cât și spirituală. În alte cuvinte, Henric al VIII-lea și-a dorit ca Biserica Angliei să-i fie subordonată, îmbrăcând totul într-o manieră elegantă. Nu doar Henric al VIII-lea a fost conducătorul care s-a lăsat marcat de Machiavelli. Pe parcursul lucrării am tratat felul în care s-au pus bazele stalinismului, totul fiind o punere în practică a ceea ce Machiavelli a lăsat drept moștenire prin volumul *Il Principe*. Stalin, Hitler, Mussolini și mulți alți conducători oligarhici sunt copii fidele ale principiilor machiavelice, am amintit pe parcursul prezentului articol că unii dintre ei aveau câte o copie a volumului *Il Principe* cu adnotări, fapt ce-mi stârnește atât curiozitatea, cât și oroarea la gândul ca un astfel de volum ar putea să încapă pe mâini nepotrivite, dacă acest lucru nu s-a întâmplat deja.

Ca o ultimă idee, ar trebui să prețuim cu adevărat ceea ce ne lasă Machiavelli drept moștenire, ba mai mult, ar necesita un studiu intens, poate, în cadrul seminariilor facultăților de drept sau a celor de știin-

¹²⁷ ¹²⁷ Encyclopedia Britannica, accesat la data de: 08.12.2020: <https://www.britannica.com/place/United-Kingdom/Henry-VIII-1509-47>

¹²⁸ Aurel Codoban, Alexandru Cordoș, *op. cit.*, p. 131.

țe politice, deoarece opera și strategia lui Machiavelli este demnă de a fi studiată și prețuită, reprezentând o sursă de idei mult mai adecvată epocii noastre de-

cât ne-am putea imagina, indiferent că o avem în vedere ca exemplu pozitiv sau negativ.